

VESTEN MOT RESTEN?

Norsk politikk i en polarisert verden

KIRKENS NØDHJELP
actalliance

Rapporten er skrevet av ansatte i Avdeling for kommunikasjon og politikk og Utenlandsavdelingen i Kirkens Nødhjelp.

Ansvarlig redaktør: Aksel Jakobsen

Utgivelsesår: 2024 (februar)

Forsidefoto: Håvard Bjelland. Bildet er tatt i en tidligere russiskokkupert landsby utenfor Mykolaiv i Ukraina (oktober 2023).

Takk til: Tax Justice Norge, ForUM og nettverket av de seks store humanitære organisasjonene for faglige diskusjoner og innspill.

Layout: Martin Berge / Kirkens Nødhjelp

INNHOLD	3
FORORD	4
INNLEDNING	6
8 GLOBALE TRENDER SOM PÅVIRKER NORSK POLITIKK	7
1. ET HUMANITÆRT SYSTEM UNDER PRESS	7
Nye kriser på bekostning av langvarige kriser og langsiktig bistand	8
Helhetlig innsats og lokalt sivilsamfunn er avgjørende	8
2. LANGSIKTIG BISTAND UTHULES	10
Definisjonen av bistand utvides og utfordres	10
Egeninteresser får en større rolle.....	11
3. GLOBALE FELLESGODER I KONFLIKT MED BISTANDEN	13
Klimafinansiering spiser seg inn i bistandsbudsjettet	13
Et nytt rammeverk for utviklingspolitikken?	13
En ryddejobb er nødvendig	14
4. RIKE LAND GIR IKKE NOK TIL KLIMAFINANSIERING	15
Tydelige krav i Parisavtalen må overholdes.....	15
Behov for nytenkning rundt finansiering.....	17
5. MANGLENDE POLITISK VILJE I MØTE MED KLIMA- OG MILJØKRISEN 18	
Norge som fossil stormakt må gå foran.....	18
Tap av biologisk mangfold.....	19
6. DEN GLOBALE ULIKHETEN ØKER	20
Behov for en skattekonvensjon	20
Den globale gjeldskrisen må løses	21
7. GRUNNLEGGENDE RETTIGHETER OG SIVILSAMFUNN INNSKRENKES 22	
Demokrati og menneskerettigheter undergraves	22
Handlings- og ytringsrommet til sivilsamfunn krymper.....	23
8. TILBAKESLAG FOR LIKESTILLINGEN	24
Økt polarisering rundt seksuelle og reproduktive helse- og rettigheter	24
Kriser forsterker ulikheter.....	25
POLITISKE LØSNINGER – INNSPILL TIL PARTIENE	26
Bistand	26
Klimafinansiering.....	27
Klima og miljø	27
Gjeld	28
Skatt.....	28
Menneskerettigheter, demokrati og sivilsamfunn	29
Likestilling	29
Statens Pensjonsfond Utland (Oljefondet)	30
Handel	30
Våpenhandel.....	31
REFERANSER	32

FORORD

POLARISERING: HVA KAN VI, OG HVA MÅ VI GJØRE NOE MED?

En splittet globus som en gang har lært skolebarn om hvordan verden ser ut. Forsidebildet på denne rapporten er tatt i en utbombet skole ved fronten i Ukraina.

Krig og konflikter øker i antall og blir mer komplekse. Krigene i Ukraina og i Gaza er to aktuelle eksempler på hvor sammenvevd de store linjene av polarisering i verden er. Fullstendig uakseptable angrep på sivile må stanses av de ansvarlige, og vi andre må presse på for at det skjer, uansett hvor i verden overgrepene skjer.

Vi er inne på en farlig vei når terskelen for å gå til krig senkes, når stater trekker seg bort fra multilaterale arenaer, når humanitæretten og menneskerettighetene ikke respekteres, når kvinners rettigheter motarbeides, sivilsamfunn har et stadig mindre handlings- og ytringsrom og folk forsvinner inn i ekkokamre. Ulikhetene i og mellom land øker, og klimakrisen vokser. Disse trendene, og måten rike land møter ulike globale utfordringer på, kan bygge opp under økt splittelse mellom "Vesten og resten". Dette fører igjen til mindre tillit og mer polarisering. Det blir dermed vanskeligere å løse store globale utfordringer. Et økende inntrykk av at rike og vestlige land er dobbeltmoraliske i møte med for eksempel klima- og ulikhetskrisen og brudd på internasjonal lov, må tas på alvor.

Klimaendringene er en eksistensiell krise for hele jordas befolkning. Den rammer allerede og kommer til å ramme verdens fattige hardest. Det er urettferdig at de som har gjort minst for å skape klimakrisen, opplever de største konsekvensene. På toppen av dette ligger rike land langt etter i både å kutte utslipp i tråd med 1,5 graders-målet, og å betale nok klimafinansiering i tråd med sitt historiske ansvar. Klimafinansiering trengs for å ruste samfunn mot katastrofer, finansiere gjenoppbygging og gjennomføre det

grønne skiftet. Gapet mellom løfter og politisk handling er stort, og det øker polariseringen mellom fattige og rike land i klimasaken.

Ikke all brytning er uheldig. Det er naturlig, og i mange tilfeller et gode med uenighet og fredelige maktkamper. Vi trenger dynamikk for å få til endring. Lokalt sivilsamfunns uavhengighet, lederskap og beslutningstaking må støttes og respekteres. Sammen med partnersamarbeid er lokalisering derfor avgjørende for å sette de berørte samfunnene i sentrum for bistanden. Det er avgjørende at fattige og marginaliserte land, grupperinger og enkeltpersoner står opp for sine rettigheter og kjemper for sine interesser.

Et stjerneeksempel fikk vi se i FN på tampen av 2023, da samtlige afrikanske land trosset motstanden og fremmet et forslag om å starte arbeidet for en skattekonvensjon. Målet med en slik konvensjon er å bekjempe kapitalflukt og skattetriksing.

Fremskritt i kampen for rettferdighet skjer ofte ved at noen tør å bryte ut og gå foran: Kvinner som tar til gatene i Iran, ungdommer i demonstrasjoner for klimarettferdighet, Afrika-gruppen om skatt i FN.

Støre-regjeringen har tatt faren ved polarisering på alvor, og både utenriksministeren og utviklingsministeren prioriterer dette høyt. Et unikt økonomisk handlingsrom, tillit og nettverk, flere internasjonale prosesser og arenaer på klima, likestilling, skatt og finansiering for utvikling gir mange muligheter. Kirkens Nødhjelp ser at områder vi jobber med – humanitære behov, langsiktig bistand, klima og klimafinansiering, økonomisk ulikhet, sivilsamfunn, demokrati og likestilling – er sammenvevd med polariseringstrenden i verden. Rike lands egeninteresser har vært driver for flere av disse trendene. Rike land forvalter og holder fast på urettferdige strukturer

Fremskritt i kampen for rettferdighet skjer ofte ved at noen tør å bryte ut og gå foran.

som forsterker trendene ytterligere.

Å ta polarisering på alvor handler også om rettferdighet. Rike land må se seg selv i speilet. Kirkens Nødhjelp har skrevet denne rapporten for å gi innspill til hvordan Norge kan gjøre nettopp det.

Hvilken fremtid har vår splittede klode? Hvilken fremtid har barna som mistet klasserommet sitt, og alle andre barn som opplever krig eller fattigdom? Vi må i hvert fall fortsette arbeidet for å gjøre alt som står i vår makt for å snu utviklingen bort fra krig, urettferdighet og polarisering, og mot en verden der alle kan vokse opp i trygghet og frihet. I all håpløsheten finnes det mulighetsrom Norge kan og må utnytte.

Dagfinn Høybråten
generalsekretær i Kirkens Nødhjelp

INNLEDNING

Når nye partiprogram for stortingsperioden 2025-2029 skal utformes og forsøkes satt ut i livet, står norske partier og politikere til ansvar overfor sine velgere i Norge. Men norsk politikk har i høy grad også konsekvenser for mennesker utenfor våre landegrenser. Det bør verken partier eller velgerne lukke øyene for. Kirkens Nødhjelp er opptatt av at all politikk skal være samstemt for utvikling – vi kan ikke gi med den ene hånden og ta eller ødelegge med den andre.

I valgåret 2025 er det fem år til FNs bærekraftsmål og Parisavtalen skal være innfridd, men disse er verden langt unna å nå. Det er nå vi må rigge oss for siste innspurt. Regjeringen, Stortinget, sivilsamfunnet og næringslivet må alle ta sin del av ansvaret for at vi når så mange av bærekraftsmålene som mulig. Jo lenger på veien vi kommer, jo bedre. Det samme gjelder målene i Parisavtalen. Jo flere utslipp vi kutter og jo mer klimafinansiering vi bidrar med, jo flere katastrofer vil bli avverget.

Verden har ressurser til å oppnå alle bærekraftsmålene. Hvorvidt vi klarer å nå dem er et spørsmål om politisk vilje. Det handler om å endre grunnleggende strukturer som skaper urettferdighet. Det handler om at verdens land må klare å samarbeide om å løse internasjonale problemer – for eksempel koordinere global helseberedskap eller forhandle felles regler mot skattetriksing og kapitalflukt. Det handler om at rike land må gi bistand og klimafinansiering til fattige land. Det handler om at alle land må kutte sine utslipp så mye som nødvendig, og at de rike landene tar et særlig ansvar. Sammenliknet med de fleste andre land, har Norge et unikt finansielt handlingsrom, som medfører et ekstra stort ansvar.

Samtidig som vi skal løse store globale problemer, må vi tilpasse kartet etter terrenget. Verden utvikler seg i rekordfart med kunstig intelligens og øvrig teknologisk utvikling. Vi er inne i en brytningstid der Vestens dominans er på vikende front. BRICS (samarbeidsforumet for Brasil, Russland, India, Kina og Sør-Afrika) er fra 1. januar 2024 utvidet med landene Saudi-Arabia, Iran, De forente arabiske emirater, Egypt og Etiopia. 42 prosent av verdens innbyggere bor nå i et BRICS-land.¹ Vi ser fremveksten av en politisk agenda som er kritisk til vestlig hegemoni. Polariseringen forsterkes av krigene i Gaza og i Ukraina. Det brygger opp til en stor konflikt mellom rike og fattige land når det gjelder klima. Den verden norske politikere lager politikk i, endrer seg, og vi må endre oss med den.

I valgåret 2025 er det fem år til FNs bærekraftsmål og Parisavtalen skal være innfridd.

Denne rapporten gir et bilde av noen **overordnede globale trender og utviklingstrekk** som skaper utfordringer i forsøket på å oppnå bærekraftsmålene og skape en rettferdig verden. Trendene bygger oppunder økt splittelse mellom «Vesten og resten», som igjen fører til mindre

tillit og mer polarisering og dermed gjør det vanskeligere for verden å løse store globale utfordringer.

Til slutt presenteres en rekke **forslag til konkrete politiske løsninger** for hvordan norske politikere kan håndtere disse utfordringene framover. De politiske anbefalingene i denne rapporten gis som innspill til partienes programprosess for stortingsperioden 2025-2029.

8 GLOBALE TRENDER SOM PÅVIRKER NORSK POLITIKK

1,7 millioner afghanere i Pakistan ble utvist i oktober 2023. Nå er flere hundre tusen tilbake i landet – de en gang flyktet fra, de fleste helt tomhendte. Her fra flyktingleiren i Tolkarm hvor Kirkens Nødhjelp nettopp har hatt utdeling av hygieneartikler. Foto: Håvard Bjelland

1. ET HUMANITÆRT SYSTEM UNDER PRESS

Krig og konflikt er fortsatt en av de viktigste grunnene til at mennesker trenger humanitær hjelp. Global fattigdom øker, og matsikkerheten svekkes. Humanitær hjelp må tilpasse seg konsekvensene av klimaendringene. De siste årene har de humanitære behovene vært større enn noen gang. På tross av stor gaverrespons til mange humanitære kriser, har vi aldri sett et større gap mellom globale behov og tilgjengelige ressurser enn det vi ser nå.²

2022 var det dødeligste året for sivile siden folkemordet i Rwanda i 1994.³ I 2023 fortsatte de humanitære krisene å stå i kø, og i 2024 ser det ikke

lysere ut. Ukraina-krigen øker i omfang og effektene for resten av verden kjennes fortsatt. Sudan og Den demokratiske republikken Kongo er hardt rammet av krise og konflikt. Syria og Libya har enorme behov etter jordskjelv og flom, og Libanon opplever økonomisk kollaps. I tillegg kom jordskjelvene i Afghanistan og den humanitære katastrofen i Gaza. I 2023 forårsaket utbruddene av kriger i Sudan og Gaza alene en dramatisk økning i sivile dødsfall. Bare på fem uker tilsvarte antallet sivile drept i de okkuperte palestinske områdene nesten 60 prosent av det totale globale antallet sivile drept i 2022.⁴

Nye kriser på bekostning av langvarige kriser og langsiktig bistand

Går vi nærmere inn i tallene i det norske bistandsbudsjettet, ser vi at midlene til å håndtere humanitære kriser har økt innenfor rammene av budsjettet. En gjennomgang gjort av Norad viser at 62 prosent av bistandsbudsjettet gikk til langsiktig utvikling i 2022, og 38 prosent til humanitær bistand (nødhjelp). I 2023 økte andelen til humanitær bistand til 45 prosent av budsjettet⁵. Den ekstraordinære økningen til Gaza i siste saldering for 2023 er viktig, men denne katastrofen hadde trengt reell vekst, og ikke en omdisponering fra blant annet sivilsamfunnsposten. I andre situasjoner har regjeringen bevilget nye midler, som for eksempel til barns beskyttelse sommeren 2023. Det er avgjørende at Norge, i en tid med rekordstore behov, bruker vårt finansielle handlingsrom til å bidra.

De siste årene har denne trenden blitt forsterket av krigen i Ukraina, med risiko for nedprioritering av humanitære utgifter til andre kriser og at utviklingssmidler har blitt brukt til flyktningutgifter her hjemme. Flere land har redusert sin bistand på grunn av økning i andre behov, særlig til militær assistanse.⁶

Forhandlingene om statsbudsjettet 2023 endte med den tverrpolitiske enigheten om en solidaritetspakke til Ukraina og land i sør som er påvirket av krigen. Det ble lagt merke til internasjonalt at Norge brukte vårt økonomiske handlingsrom til å gi bistand til Ukraina og til de alvorlige globale krisene som ble intensivert av krigen der. Nansen-programmet for Ukraina skal gå over fem år, og gi rundt 15 milliarder årlig. Men i 2023 og 2024 ble halvparten av disse 15 milliardene bevilget til militær innsats. I budsjettet for 2024 ble ikke den svært tiltrengte støtten til land i sør videreført.

Ukraina-støtten var et historisk løft for å innfri én prosent av bruttonasjonalinntekt (BNI) til bistand. Regjeringen burde samtidig ha sikret at denne ekstraordinære humanitære støtten ikke gikk på bekostning av langsiktig bistand til de fattigste og til

gamle kriser. Det gjorde den ikke. Verden opplever stadig flere komplekse og langvarige kriser. Vi har et humanitært system som allerede er under stort press. **Det er en fare for at finansiering av nye kriser går på bekostning av pågående og langvarige kriser og langsiktig utvikling**, selv om donorstater har forpliktet seg til å unngå dette.⁷

Helhetlig innsats og lokalt sivilsamfunn er avgjørende

Stadig flere mennesker i nød står overfor kryssende trusler fra konflikt, klimaendringer og sosioøkonomisk sårbarhet. I 2022 sto tre fjerdedeler av alle mennesker med behov for humanitær hjelp overfor minst to risikodimensjoner samtidig. Klimakrisen bidrar til hyppigere og mer intense klimarelaterte katastrofer. Videre fører konflikter til fordrivelse og gjør livet vanskeligere for dem som allerede er tvunget til å flykte.⁸

Flere initiativer er blitt satt i gang de siste årene som et svar på økende press på det humanitære systemet. "The Grand Bargain" (initiert i 2016) tar sikte på å øke effektiviteten og ansvarligheten til det humanitære systemet. Avtalen har to prioriteringer: å oppnå kvalitetsfinansiering for å sikre effektiv respons og styrket lokalisering, det vil si å styrke lokale aktører. Blant annet sier avtalen at minst 25 prosent av humanitær finansiering skal gå til lokale og nasjonale aktører.⁹ Under pandemien så vi at lokalt sivilsamfunn sørget for kontinuitet og opprettholdt viktig arbeid da FN, fond og andre aktører ble stanset av reiserestriksjoner og andre begrensninger. Lokalt sivilsamfunn jobber ikke med enten humanitær respons, langsiktig utviklingsarbeid eller fredsbygging. De tjener helheten i de lokalsamfunnene de er forankret i. Ikke minst er lokalt sivilsamfunn, med sin brede tilstedeværelse, avgjørende for å nå de aller mest utsatte.

Å sørge for **økt koordinering av humanitær respons, langsiktig utviklingssamarbeid og fredsbygging** blir sett på som avgjørende (såkalt trippel

nexus-tilnærming). Sammen med klimatilpasning er tilnærmingen avgjørende for at lokalsamfunn skal kunne takle fremtidige sjokk og komme seg gjennom kriser. Inkluderingen av fredsdimensjonen er et nytt aspekt de siste årene. I tillegg vektlegges i større grad enn før at aktiv deltakelse og lederskap blant kvinner, barn og unge kan bidra til endring. Til tross for denne rekken av initiativer, viser resultatene og finansieringstrender at investering i lokalisering ikke har økt i tråd med ambisjonene. Utviklingsbistand til land i langvarige kriser er blitt redusert.¹⁰

Nåværende regjering har gjort flere positive grep, som ny handlingsplan om kvinner, fred og sikkerhet, og hatt en generelt økt oppmerksomhet på beskyttelse av barn i krig og konflikt, særlig gjennom sin innsats i FNs sikkerhetsråd i 2022. **Kirkens Nødhjelp håper planen om å flytte humanitære midler til Norad vil bidra til at regjeringen i større grad innfrir løftet om tettere sammenheng mellom humanitær nødhjelp og langsiktig bistand.**

Dryppvanning installert av Kirkens Nødhjelps partner i Tanzania. Foto: Håvard Bjelland

2. LANGSIKTIG BISTAND UTHULES

Bistand alene kan ikke løse alle globale utfordringer eller bekjempe all fattigdom. Men bistand i form av langsiktig utviklingsinnsats og nødhjelp er livsviktig for mennesker i sårbare situasjoner. Kirkens Nødhjelp mener at norsk bistand må ha som hovedformål å bekjempe fattigdom, med fokus på de mest sårbare gruppene, i de fattigste landene. Dette bygger på et av hovedprinsippene i bærekraftsmålene, nemlig at ingen skal utelates, og at de mest sårbare skal prioriteres i utviklingsinnsatsen.¹¹

De siste årene har bistanden derimot fått en dreining vekk fra det opprinnelige målet om økonomisk utvikling og velferd i utviklingsland¹² til formål der giverland har en egeninteresse. Bistanden har også dreid mot å skulle løse flere store utfordringer med de samme pengene, for å innfri et økende antall finansieringsforpliktelser. Bistand kan ikke være en finansieringsmekanisme for å løse globale problemer som rike land ikke vil bruke andre budsjetter for å løse.

Mange utviklingstrekk går i negativ retning. Gapet mellom behov og tilgjengelige ressurser er større enn

på lenge. Høy inflasjon og stor prisøkning fører til at de som hadde det vanskelig fra før, har fått det enda verre. Nettopp i en slik krevende tid mener Kirkens Nødhjelp at **bistand må prioriteres og spisses mot fattigdomsbekjempelse og bekjempelse av ulikhet**. Herunder ligger arbeid med helse og utdanning, likestilling som et tverrgående tema, arbeid for matsikkerhet, støtte og overføring av makt til lokalt sivilsamfunn og styrking av demokratiet. Samtidig har Norge et unikt finansielt handlingsrom. Med svært store ekstrainntekter fra olje og gasutvinning på grunn av krigen i Ukraina, har Norge i økt grad et særlig ansvar for å bidra.

Bistanden er under økende press både i Norge og internasjonalt.

Definisjonen av bistand utvides og utfordres

I Norge har det vært solid folkelig oppslutning over mange år om norsk bistand. Ni av ti støtter norsk utviklingshjelp, ifølge SSBs siste undersøkelse.¹³ Å bevilge **én prosent av bruttonasjonalinntekt (BNI) til bistand** er en etablert konsensus, forankret i Stortingets vedtak i 2016¹⁴ Da hadde Stortinget, gjennom flere regjeringer, allerede bevilget dette i mange år. Siden 2009 har skiftende politiske flertall hvert eneste år bevilget én prosent av BNI til bistand i statsbuds-

jettet.¹⁵ Hurdalsplattformen slår fast at Støre-regjeringen vil «*bruke én prosent av bruttonasjonalinntekten til internasjonal innsats for å oppnå FN-målene om sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft.*»¹⁶ Likevel har de to statsbudsjettforslagene Støre-regjeringen har hatt ansvar for å utforme, manglet denne lovede én-prosenten.

Bistanden er under økende press både i Norge og internasjonalt. Bistandsbudsjetter over hele verden kuttes, er underfinansierte og ikke innrettet til å håndtere verdens utfordringer. Bare noen få rike land når hvert år bistandsnivået på 0,7 prosent av BNI som verdenssamfunnet har satt seg mål om.¹⁷ I tillegg går en stadig større andel av midlene til å finansiere håndteringen av globale utfordringer, for å sikre såkalte **globale fellesgoder**, med varierende grad av utviklingseffekt.

Dette gjelder også det norske bistandsbudsjettet. **Pandemiberedskap, naturmangfold, stabilt klima, global fordeling og sikkerhet, er alle eksempler på slike goder.** Ifølge en gjennomgang gjort av Norad er Norge det OECD-landet som vier mest av sin bistand til slike formål¹⁸. I 2022 gikk 22 prosent av den totale bistanden til dette, tilsvarende 0,19 prosent av BNI, hvorav minst halvparten gikk til klima og miljø¹⁹.

Samtidig har giverland, gjennom OECD Development Assistance Committee (DAC), forsøkt å utvide definisjonen av det DAC-medlemmene har blitt enige om kan defineres som Official Development Assistance (ODA).²⁰ Det opprinnelige formålet om å bidra til økonomisk utvikling og velferd i utviklingsland utfordres. Det betyr at selv om stadig mer støtte går til globale fellesgoder, betyr ikke det nødvendigvis at tiltakene er utenfor ODA-regelverket. DAC har ikke trukket opp noen overordnede retningslinjer for når finansiering av globale fellesgoder kan rapporteres som ODA, men har forholdt seg til tematikken fra sak til sak. Dette gjør at det stadig er diskusjoner i OECD DAC om grensene og at ODA utfordres som mål for rike lands innsats for utviklingsland.²¹

Norge har utnyttet dette handlingsrommet. Der noen giverland har avstått fra å rapportere på tiltak som ligger i ytterkant av regelverket, rapporterer Norge på alle tiltak som det er mulig å tolke som innenfor ODA.²² Hurdalsplattformens målsetning om å «*bruke én prosent av bruttonasjonalinntekten til internasjonal innsats for å oppnå FN-målene om sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft*»²³ utvider hva regjeringen skal ha mulighet til å putte inn i ambisjonen for én-prosenten. Målsetningen avgrenses ikke til det giverland har blitt enige om skal være bistand.

Egeninteresser får en større rolle

Rike og fattige land er i samme båt i møte med flere av de globale utfordringene verden står overfor, og det er derfor i vår alles egeninteresse å håndtere dem. Det er i stor grad fattige land som har minst skyld i årsakene, samtidig som de ofte rammes hardest. På grunn av urettferdige strukturer har de ikke de samme mulighetene til å investere i løsningene som rike land har. Rike lands egeninteresser har vært drivere for flere av utfordringene og strukturene, gjennom blant annet kolonialisme, utbytting og klimaødeleggelser. **I lys av**

dette mener Kirkens Nødhjelp det er uholdbart kun å bruke bistandsmidler på å løse problemer som rike land selv har forårsaket, og som rammer oss alle.

Vi må også være på vakt mot at bistand forskyves i retning av egeninteresser for Norge; for eksempel økonomiske interesser på vegne av norsk næringsliv, migrasjonspolitiske hensyn eller sikkerhetsinteresser. Det er avgjørende at prinsipper for god bistand følges også i privat sektor-samarbeid.²⁴ Ideen om at én bistandskrone tiltrekker seg det mangedoblede i investeringer, som den nylig vedtatte statlige garantiordningen²⁵, fører med seg noen utfordringer. I tillegg til vanlige bistandsprinsipper må man forsikre seg om at prosjektet er addisjonelt (at det kommer som et tillegg), at det er bistanden som utløser prosjektet, at man korrigerer eller håndterer en risiko som er midlertidig og at prosjektet er lønnsomt. Klarer man ikke dette blir bistanden en ren subsidie, og i verste fall kan

Støtten til Afrika gikk ned med 7.4 prosent fra 2021 til 2022.

man bidra til å ødelegge et marked eller øke gjeldsbyrden til utviklingsland. Det er derfor viktig å ha realistiske forventninger om hva denne type bistand kan oppnå.²⁶ Bistandsdebatten går også i sykluser. I 2004 la Bondevik-regjeringen fram sin stortingsmelding om privat sektor. I 2014 presenterte Solberg-regjeringen en melding med samme tema. Til tross for dette har innslaget av privat sektor-løsninger i bistanden²⁷, utenom Norfund, forblitt lav.

Utgifter til flyktninger i giverland utgjør en betydelig og varierende del av internasjonal bistand. Norge har, i likhet med andre europeiske land, hatt økte flyktningebudsjetter de siste årene på grunn av flere kriger og konflikter som driver mennesker på flukt. Dette er godkjent ODA-bistand, selv om det ikke kan sies å ha en utviklingseffekt i fattige land. Ved å belaste bistandsbudsjettet med utgiftene Norge har til mottak av flyktninger, har norske regjeringer gjort Norge til et av landene som mottar mest av vår bistand. Dette truer integriteten til bistanden, og går på bekostning av bistand til andre land. Støtten til Afrika gikk ned med 7.4 prosent fra 2021 til 2022, et år med økt antall flyktninger og høyere flyktningutgifter²⁸. **Kirkens Nødhjelp mener at flyktningutgifter i Norge ikke hører hjemme på bistandsbudsjettet**, på grunn av den manglende utviklingseffekten.

Vi vet mye om hvilken effekt bistand har hatt for utvikling i fattige land. Bistand har vist seg å ha en solid og varig effekt på fattige lands økonomiske vekst.²⁹ Men når bistand nå brukes til å finansiere forpliktelsener på stadig flere områder som krever vår innsats, vil både innhold og ambisjonsnivå i bistandspolitikken bli vesentlig endret. Det medfører en reell fare for utvanning og en samlet lavere effekt. Om Norge fortsetter å føre en politikk som uthuler bistanden, bidrar det også til en legitimering som kan få andre land til å følge etter.

Vindmølleanlegg i Garowe, Puntland i Somalia. Foto: Håvard Bjelland

3. GLOBALE FELLESGODER I KONFLIKT MED BISTANDEN

De svært begrensede globale bistandsmidlene vil ikke være i nærheten av å strekke til overfor de betydelige investeringsbehovene innen klima og andre globale fellesgoder. Vi må derfor se utenfor bistandsbudsjettet for å finansiere dem, snarere enn å utvide mandatet til dagens bistand. Spørsmålet om hvem som skal ta regningen for å sikre et stabilt klima og en pandemifri verden, er et rettferdighetsspørsmål. Selv om flere av de store globale utfordringene rammer fattige land særlig hardt, er det, av grunnene nevnt ovenfor, helt nødvendig å finansiere disse løsningene også utenfor bistandsbudsjettet, slik rammene for budsjettet er nå.

Klimafinansiering spiser seg inn i bistandsbudsjettet

Vi er særlig bekymret over at en nødvendig økning i klimafinansiering spiser seg inn i bistandsbudsjettet på bekostning av andre utviklingshensyn. Det gjelder også den delen av klimastøtten der fattigdomsreduksjon ikke er det primære målet, som utslippskutt. Det er et stort behov for mer klimafinansiering til fattige land, et behov Norge må være med på å møte i økende grad i årene fremover. I 2021 kom

84 prosent av den globale klimafinansieringen fra bistandsbudsjettene.³⁰ I tillegg bidrar klimaprioriteringer til å vri bistanden vekk fra de fattigste landene til mellominntektsland, fordi utslippene der er høyere og innsatsen dermed gir større effekt. Det er avgjørende å sikre at finansieringen av klimakatastrofer fremover, til tap og skade, ikke skal gå på bekostning av annen nødhjelp, men komme på toppen.

Klimafinansiering må, så langt det lar seg gjøre, komme på toppen av bistanden.

Parisavtalen forplikter rike land til å bidra med klimafinansiering til fattige land. Rike land har også, både i Parisavtalen og i andre beslutninger under klimakonvensjonen, forpliktet seg til at dette ikke skal gå på bekostning av støtte til fattigdomsreduksjon i fattige land.³¹ Klimafinansiering må derfor så langt det lar seg gjøre komme på toppen av bistanden, altså være addisjonell. (Mer om klimafinansiering i del under).

Et nytt rammeverk for utviklingspolitikken?

Våren 2023 ble rapporten «Investering i en felles fremtid. Et nytt rammeverk for utviklingspolitikken» overlevert regjeringen av utvalgsleder Ole Jacob Sending. Rapporten gir anbefalinger om hvordan vi bør bruke det finansielle handlingsrommet vi har nå,

til å ta tak i disse utfordringene. Den skisserer også et nytt rammeverk for utviklingspolitikken organisert rundt et overordnet prinsipp om «investering i bærekraftig utvikling».³²

Noen av utvalgets mest sentrale anbefalinger var at Norge bør ha en mer ambisiøs utviklingspolitikk, med et mål om at Norges samlede bidrag til utvikling bør økes gradvis frem mot 2032 til rundt to prosent av BNI. Dette reflekterer økte behov, økte forventninger til Norge og Norges finansielle evne. Videre deler det norsk internasjonal innsats inn i tre kategorier. Kategori én handler hovedsakelig om fattigdomsreduksjon og utvikling i de fattigste landene, samt humanitær bistand. Kategori to er forebygging og håndtering av globale utfordringer som rammer utviklingsland særlig hardt. Utvalget kaller denne «Samarbeid om globale forutsetninger for utvikling», altså globale fellesgoder. Kategori tre skal mobilisere privat kapital til å investere i bærekraftig utvikling. Hver kategori tilsvarer omtrent 0.7 prosent av BNI. I lys av de globale utfordringene og Norges rikdom, anbefaler utvalget dermed å øke det norske finansielle ambisjonsnivået.³³

En av begrunnelsene for en oppdeling i ulike kategorier med separate målsetninger, er at store deler av midlene fra bistandsbudsjettet i dag ikke har fattigdomsreduksjon som primærmål. Mange poster på budsjettet har lav utviklingseffekt eller lite relevans for fattige land. I tillegg til den nye kategoriseringen, ønsker utvalget å flytte ut de postene som ikke har med bistand å gjøre, for eksempel flyktningtiltak i Norge. Sending-utvalget anser dette som et globalt fellesgode uten utviklingsrelevans.³⁴

En ryddejobb er nødvendig

Kirkens Nødhjelp er enige i at **en ryddejobb i bistandsbudsjettet er helt nødvendig**. En modell som den Sending-utvalget skisserer er god dersom den medfører økt finansiering til bistand, nødhjelp og klimatilak. Kirkens Nødhjelp er derimot bekymret for at trendene som er nevnt over står i veien for at mer penger skal strømme til denne agendaen. Da vil en videre utvidelse av bistanden kunne resultere i enda mindre fattigdomsbekjempelse og mer i rene egeninteresser. Vi er også kritiske til at Sending-utvalget

foreslår 0.7 prosent til langsiktig bistand og nødhjelp, da Norge i 15 år har hatt som ambisjon å bidra med én prosent, noe som for første gang ble innfridd allerede i 1982. Å gå tilbake til 0.7 prosent vil ikke bli godt mottatt i mottakerland, i en verden med økende behov.

Istedenfor å utvide bistandens mandat og virkeområde, bør derfor hovedregelen være at **investeringer i globale fellesgoder må finansieres utenfor én-prosenten**, for eksempel over andre departementer. Tiltak som ikke har kamp mot fattigdom som hovedformål, som for eksempel globale utfordringer som rammer oss alle, må komme på toppen av dette. Dette fordi de enten ikke har utviklingseffekt, eller kun indirekte har en positiv innvirkning på utvikling i de fattigste landene. At Norge da ender opp med å rapportere over én prosent ODA til OECD, vil være en naturlig konsekvens av dette.

Eksempler på viktige tiltak som dette kan være: Pandemiberedskap og utvikling av covid-vaksiner, utslippskutt i mellominntektsland, regnskogbevaring, global klima- og miljøinnsats som ikke handler om tilpasning, katastrofereduksjon eller lokale miljøtiltak (støtte til flere av de store klima- og miljøfondene i FN), flyktningutgifter, eller bærekraftige havtiltak og tiltak mot marin forsøpling. Dette er viktige tiltak som må sikres annen finansiering.

Solcelleanlegg som driver pumpen til Kirkens Nødhjelp sin brønn i Garowe, Puntland i Somalia. Foto: Håvard Bjelland

4. RIKE LAND GIR IKKE NOK TIL KLIMAFINANSIERING

Klimakrisen rammer over hele verden, og det er de fattigste som rammes hardest. 2023 var det varmeste året som noen gang er målt.³⁵ Et høyt antall mennesker har mistet livet eller livsgrunnet sitt på grunn av flommer, tørke, skogbranner, hetebølger og andre former for ekstremvær. På tampen av året ble hundretusener rammet av flom i Øst-Afrika.

Parisavtalens mål om å holde den globale oppvarmingen på under 1,5 grader, blir stadig vanskeligere å nå. Verdens stater har sviktet i kampen mot klimakrisen. Verdens befolkning, særlig de som allerede er fattige og sårbare, går en vanskelig tid i møte. Samtidig vet vi at jo mer som kuttes av klimagassutslipp, desto flere katastrofer vil avverges. **Verdens befolkning vil være bedre rustet mot økende ekstremvær hvis det settes av nok penger til klimafinansiering nå.** Prislappen på investeringer i klimaløsninger blir større jo lenger vi venter.³⁶

Det mangler penger og investeringer til klimatilpassing i fattige land. I fremvoksende økonomier og utviklingsland (utenom Kina) trengs ca. USD 1000 milliarder årlig i klimafinansiering i tillegg til det landene kan betale selv³⁷. Dette for å dekke behovene

for utslippskutt, klimatilpassing, og for å betale for de tapene og skadene fra klimakatastrofer som allerede er her. Det innebærer behov for en tidobling av ambisjonene for klimafinansiering til fattige land, sammenlignet med i dag. Fattige lands tillit til rike land er allerede tynnslitt fordi løftene om klimafinansiering ikke er innfridd³⁸.

2023 var det varmeste året som noen gang er målt.

Tydelige krav i Parisavtalen må overholdes

Det finnes ingen tydelig definisjon av hva klimafinansiering er. Parisavtalen legger klare forpliktelser på rike land til å bidra med finansiering til både utslippskutt, klimatilpassing og tap og skade i fattige land. Land skal også bidra ut ifra deres ulike økonomiske forutsetninger³⁹.

Norges rikdom kommer blant annet fra fossil energi som har forårsaket klimaendringene. Stockholm Environment Institute (SEI) har på oppdrag fra Kirkens Nødhjelp (2018) regnet på hva Norges rettfærdige klimaansvar er. Instituttet anslår at Norge må bidra med 65 milliarder kroner per år hele dette tiåret til utslippskutt og klimatilpassing i fattige land. Beregningen ble gjort før landene ble enige om finansiering til tap og skade i klimaforhandlingene. I tillegg vet vi

at prislappen for klimatilpasning er mye høyere enn først antatt. Vi kan dermed trygt anta at totalen på Norges rettferdige finansieringsbidrag under Parisavtalen er høyere enn konklusjonen til Stockholm Environment Institute.⁴⁰ Bruker man samme metode for å regne på Norges ansvar av de nevnte USD 1000 milliardene som det nå anslås at trengs, er Norges andel av dette et sted mellom 65 og 74 milliarder kroner.⁴¹

Et levelig klima er å anse som et globalt fellesgode. Å fastholde at globale fellesgoder ikke alltid er bistand, slik vi gjør ovenfor, er likevel ikke til hinder for at bistanden kan delfinansiere innsatsen for enkelte globale fellesgoder når dette er i mottagernes interesse. Utvikling og klima henger tett sammen, og er i flere tilfeller delvis overlappende.

Klimafinansieringen er derimot bredere enn utviklingsbistanden. Utslippskutt er et globalt fellesgode som ikke alltid har fattigdomsbekjempelse og utvikling som hovedmål. Slik finansiering går i stor grad til mellominntektsland i dag. Samtidig har støtte til klimatilpasning og tap og skade større direkte utviklingseffekt hvis støtten går til de fattigste landene, i tråd med deres behov. Finansieringen til tap og skade henger også tett sammen med humanitær respons. En biefekt av det er at det stadig økende behovet for penger til å rydde opp etter klimakatastrofer, konkurrerer innenfor sprenge nødhjelpsbudsjetter. For eksempel kan et småskala fornybarprosjekt som sikrer direkte tilgang til energi for fattige mennesker på landsbygda i et utviklingsland, samtidig som det reduserer utslipp, regnes som fattigdomsreduserende bistand.

Det er dermed verken mulig eller ønskelig å sette opp tette skott mellom bistand og klimafinansiering. Men for at forpliktelsene i Parisavtalen skal være noe mer enn omfordeling av eksisterende bistandsbudsjetter, er det avgjørende at den totale ambisjonen for Norges innsats øker, og at noe av klimafinansieringen derfor finansieres utenfor én-prosenten.

I 2021 lovet Norge å doble sitt klimafinansieringsbidrag,

fra 7 til 14 milliarder kroner, innen 2026. Som en del av dette skulle støtten til klimatilpasning tredobles.⁴² Regjeringen har nå kunngjort at den nådde doblingen allerede i 2022, fire år før tiden.⁴³ Imidlertid gjenstår tredoblingen til klimatilpasning.

Størstedelen av doblingen er anslått å bli mobilisert med privat kapital gjennom klimainvesteringsfondet, og utgjør i liten grad økte bevilgninger.⁴⁴ Det er viktig å mobilisere klimafinansiering fra en rekke kilder, også private. Det viser at ambisjonsnivået var for lavt

i utgangspunktet. Anslag av mobilisert kapital er også omtrentlig, uforutsigbart, og kan svinge fra år til år.

Det har de siste årene vært høye forventninger knyttet til mobiliseringen av privat kapital til utviklingsland, spesielt til klimatiltak. Dette har dessverre gått saktere enn giverland hadde

sett for seg, og har i liten grad havnet i de fattigste landene. En oppdeling slik Sending-utvalget foreslår, med mobilisering av privat kapital i en egen og tredje kategori, vil sikre at dette ikke går på bekostning av annen offentlig klimafinansiering eller annen utviklingsbistand. Det ene kan ikke være en hvilepute for ikke å gjøre det andre.

Dette er også en viktig del av diskusjonen i FNs klimaforhandlinger, der landene skal bli enige om et nytt klimafinansieringsmål i 2024. Tallfestingen av målet må være behovsbasert og ha separate forpliktelser til både offentlige og private kilder, til utslippskutt, tilpasning og tap og skade. Selv om Parisavtalen sier det skal være balanse mellom klimatilpasning og utslippskutt i klimastøtten, ligger andelen til klimatilpasning langt under halvparten.⁴⁵

Vi forventer derfor at Norges klimafinansiering fortsetter å øke i årene som kommer, også de offentlige gavebidragene, som er en viktig forpliktelse rike land har påtatt seg gjennom Parisavtalen. Dette er spesielt viktig for å dekke behovene for klimatilpasning og tap og skade, som det er vanskelig å mobilisere private aktører til. Det er også viktig for å unngå

å forverre mange fattige lands gjeld. Mye klimafinans gis som lån, i tillegg til at klimakatastrofer forverrer gjelden til de samme landene på grunn av tap av BNP og nye lån for å betale for skadene.⁴⁶

Behov for nytenkning rundt finansiering

Det trengs nytenkning om finansiering av de store globale satsingene det er behov for, slik at dette ikke går på bekostning av fattigdomsreducerende tiltak.

Klimafinansieringsutvalget, som ble oppnevnt av de ledende norske humanitære organisasjonene (6H)⁴⁷, foreslår en rekke tiltak som sikrer dette. Et forslag er å **øke bidraget til Klimainvesteringsfondet** og samtidig vurdere om en lavere tapsavsetning er mulig - det vil si pengene som settes på konto i tilfelle tap. Der som denne er høyere enn nødvendig, kan man frigjøre bistandspenger ved å sette den lavere. Et annet tiltak er **grønn garantiordning** for å utløse private investeringer i klimatiltak i lav- og mellominntektsland – enten uten å sette av tapsavsetning, eller finne andre kilder til dette. Utvalget anbefaler å øke Statens Pensjonsfond Utlands (SPU) investeringer i unotert infrastruktur for å sikre økte investeringer i fattige land, blant annet i fornybar energi. Samtidig påpeker utvalget at det over tid har vært et ubrukt handlingsrom under handlingsregelen som kan benyttes for å øke klimafinansieringen. De argumenterer for at en prosentandel av fondsavkastningen kan settes av til slik finansiering årlig. *Les mer i rapporten «Hvis ikke Norge, hvem?» (2023).*⁴⁸

Besteforeldrenes klimaaksjon demonstrer foran Stortinget. Foto: Håvard Bjelland

5. MANGLENDE POLITISK VILJE I MØTE MED KLIMA- OG MILJØKRISEN

Klimakrisen forsterker og forverrer eksisterende utfordringer, og skaper nye. Klimaendringene fører blant annet til en økning i naturkatastrofer, tap av biologisk mangfold, endrede forhold for matproduksjon og levevilkår over hele verden. **Menneskene som allerede er mest sårbare, og minst ansvarlige for klimagassutslipp, blir først og mest berørt.** FNs klimapanel (IPCC) anslår at mellom 3.3 og 3.6 milliarder mennesker lever i områder som er spesielt sårbare for klimaendringene.⁴⁹

Om alle nasjonale klimamål FNs medlemsland har meldt inn blir nådd, vil verden få en oppvarming på 2,5-2,9 grader dette århundret⁵⁰. Om vi skal begrense oppvarmingen til 2,5 grader, må også alle klimamålene som er avhengig av ytterligere klimafinansiering nås. Et kostnadsestimat av alle innmeldte klimamål som er avhengig av finansiering (inkludert til tilpasning), tilsier et behov på omtrent 3300 milliarder dollar, eller 330 milliarder dollar årlig i internasjonal klimafinansiering.⁵¹ Behovet for finansiering er langt større enn det som har blitt lovet foreløpig.

De siste ti årene har verden i gjennomsnitt vært 1,09 grader varmere enn førindustriell tid.⁵² Verdens meteorologiorganisasjon (WMO) mener det er stor sannsynlighet for at vi vil overskride 1,5 gradersmålet allerede i årene før 2027⁵³. Verdens samlede utslipp forventes å fortsette å øke frem mot 2030. For å nå

1,5-gradersmålet må utslippene reduseres med 42 prosent, og for 2 gradersmålet med 28 prosent⁵⁴.

Forskjellen på 1,5 grader og 2 grader oppvarming er enorm. IPCC har blant annet beregnet at vi ved 1,5 grader kan begrense at Grønlandsisen og Antarktis smelter, mens ved over 2 grader kan disse isdekkene kollapse helt, og vi kan forvente en havnivåstigning på opp mot ti meter.⁵⁵ Økologiske vippepunkter er vanskelig å beregne, men for hver centigrads oppvarming øker vi sannsynligheten for hyppigere og mer alvorlig ekstremvær, mat- og vannmangel, økt spredning av sykdommer og vanskeligere levekår for folk over hele kloden.

Norge som fossil stormakt må gå foran

På FNs klimatoppmøte COP28 i Dubai ble verdens land enige om å omstille seg vekk fra fossil energi. Klima- og miljøminister Andreas Bjelland Eriksen uttalte: "Dette er et gjennombrudd, og setter en klar retning for alle land. Vi skal vekk fra den fossile verden og over til den fornybare".⁵⁶ Men samtidig som miljøministeren og utenriksministeren uttrykte tilfredshet med resultatet i Dubai, avfeide energiminister Aasland at beslutningen vil påvirke norsk oljepolitikk.⁵⁷ Samme dag uttalte også Offshore Norge at de forventer fossile investeringer på 240 milliarder kroner i 2024, en oppgang på ni prosent fra 2023.⁵⁸ I Dubai sluttet

Norge seg til EU-initiativet Clean Energy Transition Partnership (CETP), og forpliktet seg på den måten til å stoppe finansiering av fossil energi i utlandet.⁵⁹ Regjeringen velger imidlertid å tolke avtalen svært smalt, og mener den verken skal få konsekvenser for Equinor eller Oljefondets investeringer. Dette er uheldig. **Hvis internasjonale forhandlinger og beslutninger ikke skal ha betydning for et rikt, oljeproduserende land som Norge, er det vanskelig å se for seg hvilke andre land som skal gå i bresjen for gjennomføring av forpliktelsene.**

Veldig få land står for store deler av de globale fossile investeringene. Fem vestlige land, deriblant Norge, står for over halvparten (51 prosent) av nye fossile investeringer globalt.⁶⁰ Dette er land med et historisk stort ansvar for klimaendringene, og med kapasitet til å omstille sine økonomier tidligere og raskere enn utviklingsland. Likevel planlegger de for videre vekst i olje- og gassnæringen. Jo mer rike land utvinner av fossile energikilder, desto mindre plass er det igjen på det globale karbonbudsjettet til utviklingsland.

Rike land som Norge vil lett oppfattes som dobbeltmoralske når vi på den ene siden ber om ambisiøse klimaforpliktelser i internasjonale forhandlinger, samtidig som vi fortsetter å investere i egen fossilnæring. Vestlige land har i mange år heller ikke levert på sine finansieringsforpliktelser under Parisavtalen.⁶¹ Dette fører til mindre tillit, mindre forhandlingsvilje, og en forsterket polarisering mellom Vesten og resten.

Som hovedaksjonær i Equinor har Norge både et ansvar og en mulighet til å styre selskapets utvikling. Kun 0,13 prosent av energien Equinor produserte i 2022 var fornybar, og bare tre prosent av investeringene.⁶² Bare 0,1 prosent av Oljefondets verdi ved utgangen av 2023 var investert i uotert infrastruktur til fornybar energi.⁶³ På klimatoppmøtet COP28 forpliktet verdens land seg til å vri investeringer vekk fra fossilt og over til fornybart⁶⁴. Å avvikle insentiver til fossilindustrien kan frigjøre store statlige midler. Midlene bør brukes

på klimatiltak, også utenfor Norge.

I en evaluering av FNs medlemslands oppnåelse av bærekraftsmålene, kommer det frem at Norge har en negativ påvirkning på andre lands mulighet til bærekraftig utvikling. Av 166 land havner Norge på 154. plass.⁶⁵ Norges eksport av olje og gass hindrer andre land i å nå sine bærekraftsmål, og hindrer verden i å nå våre kollektive klimamål.⁶⁶

Når land setter seg klimamål under Parisavtalen, tar de utgangspunkt i utslipp som skjer innenfor sine landegrenser. Det betyr at forbrenning av norsk olje i utlandet, og produksjon av forbruksvarer som importeres til Norge, ikke regnes med. I flere norske rettsinstanser er det nå likevel tydeliggjort at staten må konsekvensutrede forbrenningsutslippenes globale klimapåvirkning før nye oljeprosjekter kan godkjennes.⁶⁷ Utslippene fra forbrenning av norsk fossil energi er ti ganger større enn Norges territoriale utslipp.⁶⁸ Norge må vurdere de globale konsekvensene av våre handlinger, både eksport og forbruksmønster. **Selv om Parisavtalen ikke krever det, bør Norge gå i front for å måle og redusere våre indirekte utslipp fra eksport og import.**

Fem vestlige land, deriblant Norge, står for over halvparten av nye fossile investeringer globalt.

Tap av biologisk mangfold

I tillegg til klimaendringene er også tap av biologisk mangfold en stor trussel mot menneskers levekår og økologisk bærekraft verden over. 77 prosent av verdens landområder utenom Antarktis er i dag påvirket og endret av mennesker⁶⁹, og verdens dyrebestander er redusert med 69 prosent siden 1970⁷⁰. FNs naturavtale forplikter oss til vern av 30 prosent av all natur på land og i vann⁷¹, og arbeidet mot dette må trappes opp både her hjemme og i vårt internasjonale engasjement. Samtidig som verdens land på COP28 ble enige om å tredoble fornybar energi⁷², må vi altså klare å gjøre dette på en måte som ikke bryter menneskerettigheter, eller fører til tap av biologisk mangfold og uerstattelig natur.

Kvinner knuser kull som er hentet ut av gruve i Malawi. Foto: Håvard Bjelland

6. DEN GLOBALE ULIKHETEN ØKER

Den økonomiske ulikheten, både når det gjelder inntekt og formue, øker over hele verden. De ti prosent rikeste eier nå 190 ganger mer enn den fattigste halvparten av verdens befolkning⁷³. De fleste land må fordele ressursene mer rettferdig hvis vi skal kunne nå bærekraftsmålene. Ulikhet bidrar til å undergrave demokratiet og samfunnskontrakten gjennom økende polarisering og svekket tillit til offentlige institusjoner. Ulikhet fører også til lavere økonomisk vekst⁷⁴. Pandemien, krig og konflikt, klimakrisen, skadelig skattekonkurranse og gjeldskrisen er bidragsyttere til økt økonomisk ulikhet.⁷⁵

Behov for en skattekonvensjon

Mangel på finansiell integritet, styring og åpenhet på internasjonalt nivå gjør det enkelt for både selskaper og enkeltpersoner å unndra skatt, og bidrar til korrupsjon og interessekonflikter.

Et globalt skattesystem der regler er harmoniserte og utformet med hensyn til alle lands prioriteringer, og hvor inntekt skattlegges der verdier skapes, er avgjørende for å motvirke dette. Det innebærer tiltak som automatisk utveksling av skatteinformasjon, registre over reelle eiere, land-for-land-rapportering, og en tilnærming til skattelegging av multinasjonale konsern som enheter, heller enn separate selskap. Viktig for alle disse tiltakene er en reform av globale

skatteregler gjennom en åpen prosess der stater har lik rett til deltakelse og sivilsamfunns tilgang.

FN har satt i gang en prosess for å fremforhandle en **internasjonal skattekonvensjon** som, hvis det gjøres på riktig måte, kan gjøre noe med disse utfordringene.

OECD har lenge gått i bresjen for å utvikle internasjonale regler for å bekjempe kapitalflukt og skattetriking. Samarbeid i OECD har fokusert på å redusere multinasjonale selskapers uthuling av staters skattegrunnlag og bruk av overskuddsflytting gjennom Base Erosion and Profit Shifting (BEPS). Den nyeste avtalen, BEPS 2.0, også kalt **topilar-avtalen**, etablerte viktige prinsipper for internasjonalt skattesamarbeid. Pilar én i avtalen har som mål å få verdens største selskaper til å betale mer skatt i de landene der de har sin verdiskapning. Pilar to har som mål å innføre en global minimumsskatt.⁷⁶ Norge har vedtatt å innføre en **global minimumsskatt**, men det er i skrivende stund ikke klart om det vil bli enighet om pilar én.⁷⁷ Problemet med topilar-avtalen er imidlertid at den ikke er forhandlet frem på en arena der alle land kan delta på like fot. Det er OECD-medlemmene som har satt premissene for forhandlingene. Avtalene er ment å løse rike lands problemer og har så langt hatt begrenset betydning for utviklingsland.

22. november i 2023 vedtok FNs generalforsamling **en resolusjon⁷⁸ som er startskuddet for arbeidet for en skattekonvensjon**. 125 land stemte for, 48 mot og ni stemte avholdende. Blant OECD-land stemte Colombia og Chile for, mens Norge, Island, Tyrkia, Costa Rica og Mexico stemte avholdende⁷⁹. Det store bildet er at OECD-medlemmer stemte nei og de fleste andre fremmøtte stater stemte ja - en tydelig splittelse mellom Vesten og resten av verden⁸⁰.

Det var Afrika-gruppen som fremmet resolusjonen. Resolusjonsforslaget var gjennom forhandlinger i flere runder med mål om å få enighet om teksten. Da dette ikke gikk, valgte Afrika-gruppen å legge fram resolusjonen for avstemning. Budskapet på pressekonferansen i forkant av voteringen var tydelig: En rammekonvensjon om skatt i FN kan bli et steg på veien mot global økonomisk rettferdighet. Chola Milambo, daværende leder av Afrika-gruppen og fast representant for Zambia, uttalte: *“This Framework Convention is not merely a policy document; it is a beacon of hope for developing countries that have long sought a voice in shaping the international tax norms, in addressing the critical shortcomings of the current tax system, which often sidelines the unique challenges and perspectives of developing nations”*⁸¹.

Avstemningen og vedtaket av resolusjonen om skattekonvensjon i FN er både et eksempel på polarisering mellom land og et eksempel på at Afrika-gruppen viser lederskap og står opp for sine interesser. Selv om motstanden mot resolusjonen var sterk⁸², fikk den et overveldende flertall, og prosessen for å iverksette resolusjonen er i gang for fullt. Det skal settes ned et organ som vil få en sentral rolle i å utarbeide retningslinjer for en skattekonvensjon.

Kirkens Nødhjelp var kritisk til at Norge ikke stemte for resolusjonen, men mener det er et godt tegn at Norge nå involverer seg aktivt i prosessen. I Norges pressemelding etter avstemningen sto det at Norge ønsket en grundigere utredning av forslaget om en rammekonvensjon, men likevel ønsker å delta konstruktivt i neste fase⁸³. Tiden vil vise hva Afrika-grup-

pens initiativ for å få på plass en skattekonvensjon vil føre til. Sikkert er det at et sterkt sivilsamfunn og en rekke andre stater nå støtter opp om initiativet og jobber for at det skal lykkes.

Den globale gjeldskrisen må løses

Også gjeld har stor betydning for mange lands økonomier og er en viktig årsak til økende global ulikhet. Land i sør er inne i tidenes største **gjeldskrise**, og de bruker rekordhøye andeler av sine budsjetter på gjeldsbetjening, på bekostning av sosiale utgifter og klimatiltak. Dette presser verdens fattigste land til å kutte

offentlige utgifter betydelig⁸⁴. Fattige land som er nedtynget i gjeld betaler i dag det dobbelte av hva de betalte før gjeldssletten i 1996. Dette utgjør 8,9 prosent av BNP for Afrika sør for Sahara. Som et resultat må verdens fattigste land kutte offentlige utgifter med 229 milliarder dollar i løpet av de neste fem årene, ifølge en analyse fra Oxfam⁸⁵. Ifølge nye data fra Debt Service Watch⁸⁶ bruker land i sør i gjennomsnitt 30 prosent av utgiftene sine på gjeldsbetjening. Afrikanske land bruker 40 prosent av utgiftene på gjeldsbetjening og 54 prosent av inntektene.

Disse nivåene av gjeldsbetjening tilsvarer nå det totale beløpet som brukes på utdanning, helse, sosial beskyttelse og klima i disse landene. Skal verden nå bærekraftsmålene og løse klimakrisen er det avgjørende at gjelden slettes til et nivå som gjør det mulig å investere i helse, utdanning og klimatiltak. **Da trengs det en ny runde med gjeldslette og en global gjeldshåndteringsmekanisme som er forutsigbar og rask.** Videre må mekanismen sikre deltagelse fra alle kreditorer og redusere gjelden til bærekraftige nivåer. Samtidig må normer og regler for ansvarlig utlån og låneopptak styrkes kraftig for å redusere framtidige gjeldsproblemer og disiplinere både låntaker og långiver. Ulovlige eller illegitime utlån bør ikke kunne håndheves.

Land i sør er inne i tidenes største gjeldskrise.

Ungdommer i Ntchici i Malawi markerer støtte til sivilsamfunnsorganisasjoner som skaper en bedre fremtid. Foto: Håvard Bjelland

7. GRUNNLEGGENDE RETTIGHETER OG SIVLSAMFUNN INNSKRENKES

Globalt ser vi en rekke urovekkende utviklingstrekk for demokratiet, sivilsamfunn og ytringsfrihet. Antall liberale demokratier går ned, og hele 70 prosent av verdens befolkning lever i autokratier⁸⁷. Den politiske polariseringen øker over hele verden, viser tall fra V-dem og CIVICUS⁸⁸. Forskere har identifisert flere årsaker til den økende polariseringen. To av de viktigste driverne er økonomisk og sosial ulikhet. I tillegg bidrar også oppfatninger om at myndighetene fungerer dårlig eller er korrupte.

Demokrati og menneskerettigheter undergraves

På verdensbasis ser vi en trend der **den politiske polariseringen øker** i demokratiske land, særlig i USA, men også i land som Brasil, India og Tyrkia. Denne utviklingen drives frem av sosiale medier og algoritmer som skaper såkalte "kaninhull" og "ekkokamre" der man ender i debatter kun med likesinnede. Sosiale mediers modereringspraksis har også fått stadig mer kritikk. I 2023 kom Human Rights Watch med en rapport som viste at Meta driver en utbredt sensur av pro-palestinsk innhold på sosiale medier.⁸⁹ I tillegg kommer 24-timers-nyhetsbildet og tabloidisering, som også påvirker det offentlige ordskiftet. Falske nyheter og korrupsjon bidrar også til svekket tillit til myndigheter og institusjoner. I CIVICUS' State of Civil Society Report 2023 understrekes det at desinformasjon og konspirasjonsteorier om blant annet vak-

siner, klimaendringer og kjønns- og rasespørsmål har økt under pandemien. Det har gjennomsyret alle aspekter av det offentlige ordskiftet og normalisert ekstremistiske ideer og tankesett⁹⁰.

Videre ble det i rapporten trukket frem at økonomisk usikkerhet gir grobunn for fremveksten av autoritære ledere som fremmer polarisering og angriper rettigheter, samtidig som demokratiet også undergraves av folkevalgte ledere på ulike måter. Den økende oppslutningen om høyreekstreme bevegelser ved valg ble illustrert med eksempler fra Europa⁹¹.

Meningsmålinger viser også en bekymringsfull trend med synkende tillit til offentlige institusjoner de siste tiårene. Når økonomisk usikkerhet og avtagende tro på offentlige institusjoner går hånd i hånd, utgjør nedgangen i tillit en trussel mot den sosiale kontrakten mellom myndigheter og deres borgere.⁹²

De siste årene har man sett en autoritær utvikling i flere innflytelsesrike og økonomisk sterke land, som Kina, Brasil, Russland, India og i USA under Donald Trumps innflytelse. En slik prosess begynner ofte med at mediene, akademikerne og sivilsamfunnet får mindre spillerom, og deretter følger innskrenkninger i valgsystemet.

Med en økning i autoritære regimer kommer grunnleggende rettigheter under press. I sin rapport om menneskerettighetenes tilstand for 2022 skriver Amnesty International at menneskerettighetene svekkes over hele verden. Amnesty advarer mot et økende inntrykk av Vestens dobbeltmoral når det gjelder folkeretten og internasjonale prinsipper. Under pandemien hamstret rike land vaksiner og svekket dermed det multilaterale omfordelingssystemet. Dette bidro til å øke ulikheter. Den russiske aggresjonen mot Ukraina er også en krig mot universelle prinsipper og mot de multilaterale systemene som er utformet for å opprettholde dem. Amnesty peker på at for å vinne denne krigen, kan ikke den vestlige verden godta lignende aggresjon i andre konflikter eller forholde seg tause til menneskerettighetsbrudd andre steder.⁹³ Denne kritikken har fått særlig ny vind i seilene under krigen i Gaza, hvor det har blitt rettet kritikk mot vestlige lands reaksjoner og internasjonale institusjoners manglende handlingsrom. At Norge i denne situasjonen var tidlig ute med for eksempel å kreve en våpenhvile, og stemte for dette som eneste nordiske land i første runde i FN, er viktig. Det viser at Norge tar faren denne polariseringen utgjør på alvor.

Handlings- og ytringsrommet til sivilsamfunn krymper

Sivilsamfunnet er blant de mest sårbare aktørene i svekkede demokratier. Begrensninger i ytringsfrihet og organisasjonsfrihet fører til at **sivilsamfunnet får en innskrenket og vanskeligere rolle**. Dette gir mer makt til autoritære regimer. Sivilsamfunnsaktører spiller en viktig rolle i å fremme sivilbefolkningens behov og rettigheter. De kan tale de marginalisertes sak og holde myndigheter ansvarlige. Uten sivilsamfunnets medvirkning og stemme i fredsprosesser blir folks eierskap og muligheten for å finne bærekraftige løsninger redusert. Der myndighetene har liten tillit og noen ganger selv er ansvarlige for voldelige konflikter, er det vesentlig at sivilsamfunnet leder an. Når handlings- og ytringsrommet til sivilsamfunnet verden over krymper bør derfor andelen bistand, både

langsiktig utviklingssamarbeid og humanitær nødhjelp som kanaliseres gjennom sivilsamfunn, økes.

En viktig del av et fungerende og sterkt sivilsamfunn er **lokale organisasjoner**. De har ofte bedre tilgang, kunnskap og legitimitet enn internasjonale aktører. Lokalisering tar sikte på å styrke kapasiteten og ressursene til lokale organisasjoner til å kunne svare på kriser og å fremme langsiktig bærekraft. Sammen med partnersamarbeid er lokalisering derfor avgjørende for å sette de berørte samfunnene i sentrum for bistanden. Det kan bidra til å øke effektiviteten, relevansen

og bærekraften av bistanden, samt fremme langsiktig gjenoppbygning og utvikling. Lokalisering krever økt investering i lokale aktører, samt bedre partnerskap og koordinering mellom internasjonale og lokale organisasjoner. Samtidig handler lokalisering om å søke balanse mellom lokal og internasjonal innsats for å utnytte de komparative fordelene til begge, og øke effekten av bistanden.⁹⁴ Kirkens Nødhjelp mener derfor det er viktig at Norge anerkjenner mangfoldet og kompleksiteten av lokale aktører i sin bistandsstrategi, og støtter dem på en måte som respekterer deres uavhengighet, lederskap og beslutningstaking.

Antall liberale demokratier går ned.

Diskusjonsgruppe i Rawalpindi, Pakistan. Unge kvinner kommer sammen for å snakke om vold i hjemmet og andre hverdagsproblemer i regionen. Foto: Håvard Bjelland

8. TILBAKESLAG FOR LIKESTILLINGEN

De siste årene har vi vært vitne til en økning i kjønnsbasert vold, et utbredt tilbakeslag mot kvinners menneskerettigheter, inkludert deres seksuelle og reproduktive helserettigheter (SRHR). Videre ser vi økte sosioøkonomiske ulikheter og fortsatt bruk av seksualisert vold som et våpen i krig⁹⁵. Ulikhet mellom kjønnene fortsetter å skape store utfordringer på ulike samfunnsområder. Motkreftene mot likestilling og kvinners rettigheter er sterke, og vi ser særlig en økende global polarisering når det gjelder SRHR. Å bekjempe tilbakeslagene for likestilling krever norm-, lov- og systemendringer. Kvinners rettigheter og likestilling er et mål i seg selv. Likestilling er på samme tid et viktig middel for å bekjempe fattigdom, og fattigdomsreduksjon er et viktig middel for å oppnå likestilling.

Skadelige skikker truer kvinners og unges liv og deres seksuelle og reproduktive helse og rettigheter, forstyrrer ofte deres utdanning og setter kvinner og jenter i fare for vold. Over 200 millioner jenter og kvinner har blitt utsatt for kjønnslemlestelse i verden, og lever i dag med store konsekvenser for deres helse og velvære.⁹⁶ Kjønnsbasert vold er et av de mest utbredte, vedvarende og alvorlige menneskerettighetsbruddene. UN Women rapporterer om en økning i vold mot kvinner, inkludert vold i nære relasjoner. På verdensbasis har anslagsvis 736 mil-

ljoner kvinner - nesten én av tre - blitt utsatt for fysisk og/eller seksuell partnervold, seksuell vold fra andre enn partneren eller begge deler minst én gang i livet⁹⁷. Tallet inkluderer ikke seksuell trakassering⁹⁸. Dette krenker ikke bare kvinners menneskerettigheter, men har også vidtrekkende sosiale, økonomiske og helsemessige konsekvenser. Å bekjempe skadelige skikker og kjønnsbasert vold krever omfattende innsats, med alt fra juridiske rammer og tjenester til å utfordre samfunnsnormer og holdninger. Lokale og globale allianser mellom sivilsamfunn og trosbaserte aktører er avgjørende for å presse på for nødvendige endringer. Trosbaserte aktører kan også ha en avgjørende rolle i respons og forebygging av kjønnsbasert vold. De kan fremme forsoning og fred, og være allierte når lokalsamfunn søker å reintegrere overlevende fra kjønnsbasert vold.

Økt polarisering rundt seksuelle og reproduktive helse- og rettigheter

Verden opplever urovekkende tilbakeslag når det gjelder kvinners og jenters rett til **seksuell og reproduktiv helse**. Dessverre har enkelte land gått tilbake på sine forpliktelser og hindrer tilgangen til viktige helsetjenester.⁹⁹ Denne utviklingen utgjør en alvorlig trussel mot kvinners selvstendighet og den generelle likestillingsutviklingen. Det er særlig tre

utfordringer som gjør seg gjeldende i arbeidet med seksuelle og reproduktiv helse og rettigheter: Lit-en politisk vilje til å ta opp spørsmål knyttet til seksualitet, utilstrekkelig finansiering og vedvarende diskriminering knyttet til sosiale- og kjønnsnormer. For eksempel har det vært en negativ trend de siste årene ved større internasjonale forhandlinger, som FNs kvinnekommisjon, at progressive krefter har måttet kjempe for å beholde eksisterende menneskerettighetspråk og forpliktelser, fremfor å forsøke å fremme nye forpliktelser.

At Norge har satt fokus på SRHR og likestilling internasjonalt, har vært viktig som en motvekt til denne økte polariseringen. Norge har løftet SRHR systematisk i FN og i Verdens helsefor-samling i en tid der mange prøver å reversere fremgangen på feltet. Støre-regjeringen har blant annet laget en ny handlingsplan for kvinners rettigheter og kjønnslikestilling i utenriks- og utviklingspolitikken.¹⁰⁰ Handlingsplanen inneholder et mer progres-sivt språk enn tidligere.

Regjeringen har også lansert ny veileder for å fremme SRHR og for å styrke utenriktjenestens arbeid på området.¹⁰¹ At de norske ambassadene har fått økt kunnskap om temaet, er et viktig grep i det nåværende globale debattklimaet. Videre har Regjeringen en veileder for utenriktjenestens arbeid med tros- og livssynsfrihet.¹⁰² Veilederen anerkjenner blant annet den viktige rollen trosbaserte aktører kan ha for å fremme og sikre kvinners og skeives menneskerettigheter, inkludert SRHR. Det pekes på at religiøse ledere i flere sammenhenger kan være positive og konstruktive aktører som bruker sin innflytelse til å understreke at brudd på kvinners og skeives rettigheter ikke kan begrunnes med religion. På samme tid kan spørsmål om SRHR og skeives rettigheter være vanskelig. Å styrke samarbeid mellom trosaktører og lokalt sivilsamfunn som arbeider for SRHR, likestilling og skeives rettigheter løftes også. Dette er alle viktige initiativer. Samtidig savner vi at initiativene følges opp finansielt. Norge ligger blant annet etter på forpliktelsene som ble gitt under Nai-

robi Summit i 2019¹⁰³, som skal nås innen 2025.

Kriser forsterker ulikheter

Kriser forsterker alle de allerede eksisterende og strukturelle ulikhetene i verden. Kjønnsbasert vold og forekomst av barne- og tvangsekteskap øker for eksempel i humanitære kriser. Ulikheter i sosiokulturelle roller og ansvar, kombinert med et globalt press på jenters og kvinners rettigheter og posisjon fører til at jenter og kvinner blir uforholdsmessig påvirket. Covid-19-pandemien både testet og reverserte framgang for likestilling over hele verden.¹⁰⁴

Det samme gjelder klimakrisen. I tillegg til de strukturelle barrierene, er jenter og kvinner oftere marginalisert når forebygging av og respons på klimaendringer og kriser diskuteres og iverksettes. Kvinners ressurser og kompetanse blir heller ikke like verdsatt i arbeidet med forebygging av kriser og i tiltak for klimatilpasning.

Kvinnens deltakelse for gode og langsiktige løsninger på krise og konflikt er avgjørende, både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Barne- og tvangsekteskap kan også være integrert i selve krigføringen. I land som Den demokratiske republikken Kongo, Nigeria, Sudan og Syria har væpnede grupper og militser også systematisk brukt tvangsekteskap som våpen i krig. Til tross for denne koblingen, er barne- og tvangsekteskap en mindre studert form for kjønnsbasert vold under eller som følge av væpnet konflikt, og anses fortsatt sjelden som en prioritet i humanitære situasjoner.

Verdens tilnærming til og håndtering av ulike kriser og andre globale utfordringer, kan skape muligheter for store endringer for likestilling. **Klimakrise, pandemihåndtering, det grønne skiftet, migrasjon, økonomisk ulikhet, matsikkerhet og sikkerhetspolitikk er alle eksempler på utfordringer som kan skape muligheter dersom de løses i samspill med et likestillingsperspektiv.** Å ha med kjønnsdimensjonen i politikktutvikling er derfor avgjørende.

Kvinnens deltakelse for gode og langsiktige løsninger på krise og konflikt er avgjørende.

POLITISKE LØSNINGER – INNSPILL TIL PARTIENE

I skrivende stund er partiene i gang med sine prosesser for å utvikle nye partiprogrammer for stortingsperioden 2025-2029. Det skal både videreføres og utvikles ny politikk for å løse utfordringene Norge og verden står ovenfor.

Kirkens Nødhjelps budskap til partiene er at valget også må handle om konsekvenser norsk politikk har for mennesker utenfor våre landegrenser. Vi kan ikke gi med den ene hånden og ta eller ødelegge med den andre. Det finnes mulighetsrom Norge kan og må utnytte. I det følgende presenteres en rekke innspill til programprosessene.

Vi ber alle partiene bidra til at det norske stortingsvalget 2025 også blir et verdensvalg!

BISTAND

Vi må stoppe en videre uthuling av bistanden, der en stadig større andel av bistandsmidlene flyttes fra fattigdomsbekjempelse og nødhjelp til å dekke globale utfordringer og møte rike lands egeninteresser. Bistand skal ha som hovedformål å bekjempe fattigdom. Fokuset skal være på de mest sårbare gruppene, i de fattigste landene. Vi kan ikke ta stadig mer av begrensede bistandsmidler for å investere i globale fellesgoder. Tiltak som kun indirekte fører til økonomisk utvikling og velferd i utviklingsland, som globale utfordringer som rammer oss alle, må derfor finansieres utenfor én-prosenten. Selv om noen av disse kan delfinansieres av bistandsmidler, vil et tydeligere skille frigjøre viktige bistandsmidler til andre formål.

Norge må derfor:

- Gi minst én prosent av BNI i bistand, med fattigdomsreduksjon og nødhjelp til de mest sårbare som hovedformål.
- Sørge for at investeringer i globale fellesgoder som hovedregel finansieres utenfor én-prosenten.
- Sørge for at støtte til nye humanitære kriser ikke går på bekostning av gamle og vedvarende kriser eller langsiktig bistand.
- Finansiere flyktningutgifter i Norge utenfor én-prosenten.
- Anerkjenn mangfoldet og kompleksiteten av lokale sivilsamfunnsaktører i sin bistandsstrategi, og støtte dem på en måte som respekterer og støtter opp under deres uavhengighet, lederskap og beslutningstaking.
- Fortsette sin pådriver- og lederrolle internasjonalt på sentrale utviklingspolitiske felt som helse, utdanning og likestilling.

KLIMAFINANSIERING

Vi må øke klimafinansieringen kraftig i årene fremover for å dekke enorme behov for bistand til og investeringer i klimatiltak i fattige land. Norge har et stort ansvar og økonomisk handlingsrom til å bidra. Verdens fattigste land har bidratt minst til klimaendringene, men rammes hardest av dem. Norge og andre rike land har stått for det aller meste av utslippene.

Dersom rike land velger å dekke sine internasjonale klimaforpliktelser gjennom å ta fra bistandsmidlene til fattige land er det dypt urettferdig. Utvikling og klima henger tett sammen, og er i flere tilfeller delvis overlappende. Men klimafinansiering har et bredere, og delvis ulikt, formål enn bistanden. Giv-erland er også forpliktet til å sikre at klimafinansieringen kommer i tillegg til bistanden og er addisjonell. Klimainvesteringer kan være god bistand, som klimatilpasning, tap og skade og sikring av energi i lavinntektsland. Bistanden kan imidlertid ikke helfinansiere de store og nødvendige klimatiltakene verdenssamfunnet må ta i årene framover.

Norge må derfor:

- Øke den samlede ambisjonen for bistand og internasjonal klimainnsats.
- Trappe opp klimafinansieringen i tråd med Norges rettferdige klimaansvar.
- Prioritere penger til klimatilpasning og tap og skade som rettes mot de mest sårbare.
- Sørg for at fremtidig økning i klimafinansiering kommer i tillegg til én-prosenten.
- Sørg for at eksisterende klimatiltak som kun indirekte har utviklingseffekt for de fattigste landene, som for eksempel utslippskutt i mellominntektsland, kommer i tillegg til én-prosenten.
- Tenke nytt om måter å frembringe inntekter til klimafinansiering over offentlige budsjetter og fra private kilder.
- Holde den statlige grønne garantiordningen utenfor én-prosenten, enten ved å ikke sette av tapsavsetning, eller finne andre kilder til dette.

KLIMA OG MILJØ

Klimakrisen og naturkrisen både forsterker eksisterende utfordringer, og skaper nye. Ekstreme klimaendringer og tap av biologisk mangfold er en trussel mot livsgrunnlaget til mennesker rundt hele verden. Norge har et stort historisk ansvar for klimaendringene. Vi bør derfor gå i front for å finne felles løsninger.

Norge må derfor:

- Flytte ressurser fra stimulering av petroleumsnæringen, til klimatiltak innenlands og utenlands.
- Utarbeide en plan for utfasing av norsk petroleumsvirksomhet.
- Ikke gi nye tillatelser til leting, utvinning og drift inntil en utfasingsplan er klar.
- Redusere aktiviteten i petroleumsvirksomhet ut over forventet aktivitetsnivå, både på norsk sokkel og i norske investeringer i utlandet.
- Bruke sitt statlige eierskap til å vri Equinor og oljefondets investeringer fra fossilt til fornybart.
- Måle og redusere indirekte klimagassutslipp som resultat av vår eksport og vårt forbruk.

GJELD

Den voksende gjeldskrisen har vist at det haster med å få på plass forutsigbare regler som sikrer raske løsninger for land i gjeldskrise og som forebygger nye kriser. Det må gjennomføres en ny runde med gjeldslette. Norge har lang erfaring og har i flere tiår med skiftende regjeringer vært en pådriver for en ansvarlig internasjonal gjeldspolitik. Dette bør Norge fortsette med, selv om vi ikke lenger er en stor kreditor. Prinsippene for en løsning er de samme.

Norge må derfor:

- Være en forkjemper for globale, omforente prinsipper for hva som er ansvarlig utlån og låneopptak. Det må jobbes for internasjonale regler som gjør det umulig å kreve inn ulovlig eller illegitim gjeld.
- Arbeide for å etablere et gjeldsregister for å sikre nødvendig åpenhet om låneopptak.
- Være en aktiv pådriver for gjeldslette i en åpen, forutsigbar og effektiv prosess der alle kreditorer må til bordet.
- Sikre addisjonell og gavebasert klimafinansiering. Klimafinansiering bør ikke bidra til mer gjeld.

SKATT

Kapitalflukt og ulike former for skattetriksing er et hinder for utvikling og kampen mot ulikhet. Dagens globale skattesystem er utdatert, og vi mangler et helhetlig internasjonalt regelverk som bekjemper smutthull og mangler som bidrar til kapitalflukt og skattetriksing. Det har blitt for enkelt for selskaper og enkeltpersoner å unngå skatt og skjule verdier i skatteparadis. Dette fører til at verdens land tappes for verdifulle ressurser som burde blitt brukt til å løse klimakrisen og å oppnå FNs bærekraftsmål.

Norge må derfor:

- Støtte en skattekonvensjon i FN, og jobbe for at denne konvensjonen blir et effektivt verktøy i arbeidet for å bekjempe kapitalflukt og skattetriksing.
- Åpne et register over reelle rettighetshavere med innsyn for allmennheten, for bedre å motvirke finansielt hemmelighold gjennom kompliserte eierskapsstrukturer. Informasjon fra registeret bør kunne deles over landegrensene, så også andre land kan stille reelle eiere til ansvar og hindre skatteunndragelse.
- Etablere et helhetlig regelverk for land-for-land-rapportering for selskaper, hvor informasjon om aktivitet og skattebetalinger gjøres tilgjengelig og overskuddsflytting synliggjøres.
- Bidra på et overordnet nivå til et skifte mot enhetlig skattlegging av multinasjonale konsern, som vil gjøre overskuddsflytting overflødig og bedre sikre skattegrunnlag mot uthuling.

MENNESKERETTIGHETER, DEMOKRATI OG SIVILSAMFUNN

Multilateralismen er under press, og de etablerte menneskerettighetene møter motstand. Handlings- og ytringsrommet for sivilsamfunn innskrenkes. Sivilsamfunn verden over spiller en viktig rolle i kampen for demokrati og menneskerettigheter. I en stadig mer polarisert verden, er de viktigere enn på lenge.

Norge må derfor:

- Styrke demokratiets stilling i verden gjennom å aktivt støtte opp under frie medier, uavhengige domstoler og lokalt sivilsamfunn.
- Arbeide mot innskrenkning av menneskerettighetene, og kjempe mot folkeretts- og menneskerettsbrudd uansett hvor de finner sted.
- Kanalisere norsk bistand til langsiktig utvikling, humanitær nødhjelp og fredsbygging i langt større grad gjennom sivilsamfunnsorganisasjoner.

LIKESTILLING

En rettferdig verden er også en likestilt verden. Motkreftene mot likestilling og kvinners rettigheter er sterke, og vi ser en økende global polarisering når det gjelder seksuelle- og reprodutiv helse og rettigheter.

Norge må derfor:

- Aktivt støtte opp om eksisterende rettigheter, og særlig de som omhandler likestilling og seksuelle og reprodutiv rettigheter.
- Sikre at Norge oppfyller sine finansielle forpliktelse til likestilling og seksuell- og reprodutiv helse og rettigheter.
- Trappe opp arbeidet mot kjønnsbasert vold i kriser og konflikt. Kjønnsperspektivet må styrkes i humanitær innsats, og være tverrgående i innsatsen.

STATENS PENSJONSFOND UTLAND (OLJEFONDET) **HANDEL**

Statens Pensjonsfond Utland er kanskje Norges største fotavtrykk i verden. Det er både et tydelig symbol på ansvarlig forvaltning av naturressurser og på Norges eksport av karbon til resten av verden. Det stiller særlige krav til forvaltningen av fondet.

Den etiske forvaltningen av Oljefondet utvikles stadig. Målet i Parisavtalen om å holde seg innenfor 1,5 graders globale oppvarming stiller særlige krav til Oljefondet, som i hovedsak er et indeksfond og som måles etter en referanseindeks som ikke er tilpasset et mål om utslippsreduksjon. Fondet utfordres også på å nå EUs og Norges mål om å nå netto null utslipp av klimagasser innen 2050. En større andel av fondet bør investeres i utviklingsland med mulighet for god avkastning og jobbskaping der det trenger mest.

Et stort hull i dagens regelverk er det etiske tomrommet som oppstår mellom et pågående brudd på de etiske retningslinjene og manglende oppreising eller opprydding etter bruddet. Det stilles i dag ingen krav til at selskap skal rydde opp etter seg, kun stanse uetisk aktivitet. Dette er i strid med folks alminnelige rettsoppfatning og med intensjonen i FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter (UNGP). Det er også et viktig prinsipp at det finnes muligheter for oppreising (access to remedy).

Norge må derfor:

- Ta initiativ til en utredning om hvordan Norges Bank Investment Management (NBIM) kan sikre at fondet investerer i henhold til målet i Parisavtalen og målet om netto null utslipp i 2050.
- Investere en større andel av SPU i utviklingsland gjennom å åpne for lønnsomme investeringer i unotert infrastruktur i utviklingsland der behovet er størst.
- Sikre at brudd bør regnes som pågående så lenge oppreising eller opprydding ikke har funnet sted. Det bør utvikles en mekanisme som sikrer berørte samfunn tilgang til oppreising, for eksempel gjennom fri rettshjelp.

Handelspolitikken må innrettes slik at måte at den gagnar fattige land. All politikk må trekke i samme retning.

De internasjonale handelsreglene og Norges bilaterale handelsavtaler må legge til rette for bruk av grønn teknologi og klimavennlige løsninger. Utviklingsland må ha vesentlig næringspolitisk handlingsrom for å bygge opp sin nasjonale industri og økonomi.

Norge må derfor:

- Sikre at utviklingsland har en tollfordel for sine varer på det norske markedet. Det betyr at Norge må opprettholde et tollvern overfor andre rike land. Utviklingsland skal ikke trenge å ha nulltoll på sine industrivarer.

VÅPENHANDEL

Å være et våpeneksporterende land innebærer et stort ansvar for å sikre at våpnene og annet militært materiell ikke brukes i strid med humanitærretten og menneskerettighetene. Regjeringen bestemte på tampen av 2023 å etablere en ny etat for eksportkontroll og sanksjoner, som skal være etablert innen januar 2025. Det er for tidlig å vite konsekvensene av dette, men omorganiseringen kan føre til en bedring i kontrollen.

Kirkens Nødhjelp mener imidlertid at regjeringen må iverksette ytterligere tiltak for å sikre at ikke norske våpen brukes i strid med humanitærretten og menneskerettighetene, all den tid regelverket for eksportkontroll er gammelt og ikke tilpasset dagens utfordringer.

Norge må derfor:

- Sette ned et uavhengig utvalg som gjør en helhetlig gjennomgang av norsk eksportregelverk og -kontroll.

REFERANSER

- 1 Store norske leksikon, "BRICS" Hentet fra <https://snl.no/BRICS>
- 2 Development initiatives (2023) Global Humanitarian Assistance Report 2023. Hentet fra: <https://devinit.org/resources/global-humanitarian-assistance-report-2023>
- 3 UN OCHA (2023), Global Humanitarian overview 2024. Hentet fra: <https://www.unocha.org/publications/report/world/global-humanitarian-overview-2024-enarfrsp>
- 4 ibid
- 5 Norad 2023. Oppdrag 29 A – Kategorisering av bistanden i tråd med Sending-utvalget sitt rammeverk
- 6 Development initiatives (2023) Global Humanitarian Assistance Report 2023. Hentet fra: <https://devinit.org/resources/global-humanitarian-assistance-report-2023>
- 7 Good Humanitarian Donorship Principles (GHD) (2003): GHD er prinsipper tilsluttet av over 40 internasjonale donorstater, der stater blant annet forplikter seg til å tilstrebe å sikre at finansiering av humanitær innsats i nye kriser ikke går på bekostning av finansiering til pågående kriser. Hentet fra: <https://www.ghdinitiative.org/ghd/gns/principles-good-practice-of-ghd/principles-good-practice-ghd.html#:~:text=Humanitarian%20action%20should%20be%20guided,between%20or%20within%20affected%20populations%3B>
- 8 Development initiatives (2023) Global Humanitarian Assistance Report 2023. Hentet fra: <https://devinit.org/resources/global-humanitarian-assistance-report-2023>
- 9 OCHA Services (2016) The Grand Bargain. Hentet fra: <https://interagencystandingcommittee.org/content/grand-bargain-hosted-iasc>
- 10 Development initiatives (2023) Global Humanitarian Assistance Report 2023. Hentet fra: <https://devinit.org/resources/global-humanitarian-assistance-report-2023>
- 11 UN Sustainable Development Group. Leave No One Behind. Hentet fra: <https://unsdg.un.org/2030-agenda/universal-values/leave-no-one-behind>
- 12 Definisjon av ODA og dens formål: <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/official-development-assistance.htm>
- 13 Statistisk sentralbyrå (2021) Holdning til bistand 2021. Hentet fra: <https://www.ssb.no/offentlig-sektor/artikler-og-publikasjoner/holdning-til-bistand-2021>
- 14 I desember 2016 gjorde Stortinget et vedtak om at "Stortinget ber regjeringen avsette 1 prosent av BNI til bistand i de årlige budsjetter"
- 15 Kirkens Nødhjelp gjorde i 2023 en gjennomgang av de ulike statsbudsjettene i denne perioden, og kom fram til at det har blitt bevilget én prosent av BNI til bistand hvert eneste år siden 2009.
- 16 Regjeringen (2021) Hurdalsplattformen. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/cb0adb6c6fee-428caa81bd5b339501b0/no/pdfs/hurdalsplattformen.pdf>
- 17 Utenriksdepartementet (2023) Investering i en felles fremtid. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/a068ca8930d84774b58d64f01058c02f/no/pdfs/e-1017-b_investering-i-en-felles-fremtid.pdf Side 30-31
- 18 Norad (2021) Bistand og globale investeringer: NESTE STEG FOR UTVIKLINGSSAMARBEIDET? Hentet fra: <https://www.norad.no/contentassets/86e88f97035f49ed8bbf0f6e139817f7/bistand-og-globale-investeringer---neste-steg-for-utviklingssamarbeidet---kortversjon.pdf>
- 19 Norad 2023. Oppdrag 29 A – Kategorisering av bistanden i tråd med Sending-utvalget sitt rammeverk
- 20 Utenriksdepartementet (2023) Investering i en felles fremtid. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/a068ca8930d84774b58d64f01058c02f/no/pdfs/e-1017-b_investering-i-en-felles-fremtid.pdf, s.41-44
- 21 Utenriksdepartementet (2023) Investering i en felles fremtid. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/a068ca8930d84774b58d64f01058c02f/no/pdfs/e-1017-b_investering-i-en-felles-fremtid.pdf, s.41-44
- 22 Utenriksdepartementet (2023) Investering i en felles fremtid. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/a068ca8930d84774b58d64f01058c02f/no/pdfs/e-1017-b_investering-i-en-felles-fremtid.pdf Side 44
- 23 Regjeringen (2021) Hurdalsplattformen. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/cb0adb6c6fee-428caa81bd5b339501b0/no/pdfs/hurdalsplattformen.pdf>
- 24 OECD, Paris Declaration and Accra Agenda for Action. Hentet fra: <https://www.oecd.org/dac/effectiveness/paris-declaration-and-acra-agenda-for-action.htm>
- 25 Prop. 1 S (2023-2024) For budsjettåret 2024 under Utenriksdepartementet, side 163
- 26 Kapoor, Sony (2019) Billions to Trillions - a reality check. Hentet fra: https://www.stampoutpoverty.org/live2019/wp-content/uploads/2019/05/Billions_to_trillions_web.pdf
- 27 Det er viktig å understreke at tradisjonell bistand har mange elementer av privat sektor i seg. Varer kjøpes inn fra selskap, ofte med lokalt innhold. Kontantbistand (cashtransfers) blir stadig mer vanlig. Og, det er mye bistand som har til hensikt å støtte utviklingen av små- og mellomstore bedrifter.
- 28 Utenriksdepartementet (2023) Investering i en felles fremtid. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/a068ca8930d84774b58d64f01058c02f/no/pdfs/e-1017-b_investering-i-en-felles-fremtid.pdf
- 29 UNU Wider. ReCom – research and communication on foreign aid. Hentet fra: <https://www.wider.unu.edu/project/recom-research-and-communication-foreign-aid?page=18> <https://www.wider.unu.edu/project/recom-research-and-communication-foreign-aid?page=18>
- 30 Center for Global Development (2021) If We're Going to Fund Climate Mitigation from ODA, We Need to Double It. Hentet fra: <https://www.cgdev.org/blog/if-were-going-fund-climate-mitigation-oda-we-need-double-it>
- 31 Addisjonalitetsprinsippet utdypes på s.11 her: <https://www.kirkensnodhjelp.no/contentassets/c1403acd-5da84d39a120090004899173/2022-klimanotat-rettet-1-final-til-nett.pdf>
- 32 Utenriksdepartementet (2023) Investering i en felles fremtid. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/a068ca8930d84774b58d64f01058c02f/no/pdfs/e-1017-b_investering-i-en-felles-fremtid.pdf
- 33 Ibid.
- 34 Ibid.
- 35 The Copernicus Climate Change Service (7. desember 2023) Record warm November consolidates 2023 as the warmest year. Hentet fra: <https://climate.copernicus.eu/record-warm-november-consolidates-2023-warmest-year>
- 36 I likhet med Sending-utvalget legger vi til grunn en stadig større faglig konsensus om at jo lenger man venter med en oppskalering av investeringer i klima- og miljøtiltak, desto dyrere vil det være å oppnå samme effekt. S.75 https://www.regjeringen.no/contentassets/a068ca8930d84774b58d64f01058c02f/no/pdfs/e-1017-b_investering-i-en-felles-fremtid.pdf
- 37 Sognwe, Stern og Bhattacharya (2022) Finance for climate action: scaling up investment for climate and development. Hentet fra: <https://www.lse.ac.uk/granthaminstitute/wp-con>

- tent/uploads/2022/11/IHLEG-Finance-for-Climate-Action-1.pdf
- 38 Rike land er forpliktet til å bidra med 100 mrd USD årlig mellom 2020 og 2025. Per 2022-tall er ikke målet nådd.
- 39 Parisavtalens prinsipp om felles men differensiert ansvar og respektiv kapasitet, hentet fra: https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf
- 40 Kirkens Nødhjelp (2018) NORWAY'S FAIR SHARE OF MEETING THE PARIS AGREEMENT. Hentet fra: https://www.kirkensnodhjelp.no/globalassets/lanserte-rapporter/2018/norways-fair-share-2018_web.pdf
- 41 SEI anslår at Norges ansvar for den globale klimafinansieringen er 0.74 prosent i 2020, og går ned til 0.65 prosent frem mot 2030 på grunn av økte utslipp i andre land. Dette tilsvarer derfor ca. 74-65 milliarder kroner av USD 1000 milliarder.
- 42 Regjeringen (2023) Klima, sult og sårbarhet. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/klimatilpassing_strategi/id2963175/
- 43 Regjeringen (2023) Dobla klimafinansieringa fire år før fristen. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/dobla-klimafinansieringa-fire-ar-for-fristen/id2993012>
- 44 Ibid.
- 45 OECD (2023) Climate Finance Provided and Mobilised by Developed Countries in 2013-2021. Hentet fra: https://www.oecd-ilibrary.org/environment/climate-finance-provided-and-mobilised-by-developed-countries-in-2013-2021_e20d2bc7-en
- 46 International Monetary Fund (2019) Building Resilience in Developing Countries Vulnerable to Large Natural Disasters. Hentet fra: <https://www.imf.org/en/Publications/Policy-Papers/Issues/2019/06/24/Building-Resilience-in-Developing-Countries-Vulnerable-to-Large-Natural-Disasters-47020>
- 47 Et utvalg nedsatt av de seks store humanitære organisasjonene i Norge, ledet av Vidar Helgesen (2023).
- 48 Kirkens Nødhjelp (2023) Hvis ikke Norge, hvem? Hentet fra: <https://www.kirkensnodhjelp.no/contentassets/7e3a4a5f7bf14cbea5ae29578e76a672/hvis-ikke-norge-hvem.pdf>
- 49 IPCC Sixth Assessment Report (2022) Summary for Policymakers Headline Statements. Hentet fra: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/resources/spm-headline-statements>
- 50 UN Environment Programme (2023) Emissions Gap Report 2023. Hentet fra: <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2023>
- UNEP (2023) *Nations must go further than current Paris pledges or face global warming of 2.5-2.9°C*. Hentet fra: <https://www.unep.org/news-and-stories/press-release/nations-must-go-further-current-paris-pledges-or-face-global-warming>
- 51 Bhasin, Castro, Pauw og Pickering (2019) Conditional NDCs in the Paris Agreement: Foothold for equity or Achilles Heel? Hentet fra: https://seors.unfccc.int/applications/seors/attachments/get_attachment?code=XRMRIHCPKVR1F1EYWDP-5CF6G4SOLQYO
Full article: [Conditional nationally determined contributions in the Paris Agreement: foothold for equity or Achilles heel? \(tandfonline.com\)](https://www.tandfonline.com)
- 52 NRK, Klimastatus. Hentet fra: <https://www.nrk.no/klima/status/>
- 53 The Guardian (2023) World likely to breach 1.5C climate threshold by 2027, scientists warn. Hentet fra: <https://www.theguardian.com/environment/2023/may/17/global-heating-climate-crisis-record-temperatures-wmo-research>
- World Meteorological Organization (2023) *WMO Global Annual to Decadal Climate Update*. Hentet fra: <https://library.wmo.int/records/item/66224-wmo-global-annual-to-decadal-climate-update>
- 54 UN Environment Programme (2023) Emissions Gap Report 2023. Hentet fra: <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2023>
- 55 Reuters (2021) Explainer: What's the difference between 1.5°C and 2°C of global warming? Hentet fra: <https://www.reuters.com/business/cop/whats-difference-between-15c-2c-global-warming-2021-11-07/>
- 56 NRK (2023) Klimaavtale uten ordet «utfasing». Hentet fra: <https://www.nrk.no/urix/klimaavtale-uten-ordet-utfasing-1.16675126>
- 57 E24 (2023) Aasland om klimaavtalen: – Endrer ingenting for Norge. Hentet fra: <https://e24.no/energi-og-klima/i/kEnAg6/aasland-om-klimaavtalen-endrer-ingen-ting-for-norge>
- 58 Offshore Norge (2023) 240 milliarder skal investeres på norsk sokkel i 2024. Hentet fra: <https://offshorenorge.no/om-oss/nyheter/2023/12/offshore-norge-240-milliarder-skal-investeres-pa-norsk-sokkel-i-2024/>
- 59 Olje- og energidepartementet (2023) Clean Energy Transition Partnership – COP 28. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/clean-energy-transition-partnership-cop-28/id3017164/>
- 60 Oil Change International (2023) New Research Exposes 5 Global North Countries Responsible for 51% of Planned Oil and Gas Expansion Through 2050. Hentet fra: <https://priceofoil.org/2023/09/12/new-research-exposes-5-global-north-countries-responsible-for-51-of-planned-oil-and-gas-expansion-through-2050/>
- 61 OECD, Climate Finance and the USD 100 Billion Goal. Hentet fra: <https://www.oecd.org/climate-change/finance-usd-100-billion-goal/>
- The Guardian (2023) *Rich countries hit \$100bn climate finance goal two years late, data shows*. Hentet fra: <https://www.theguardian.com/global-development/2023/nov/16/rich-countries-hit-climate-finance-goal-two-years-late-data>
- 62 Greenpeace (2023) Equinor investerte 3 prosent i fornybar energi i fjor. Hentet fra: <https://www.greenpeace.org/norway/nyheter/energi/equinor-investerte-3-prosent-i-fornybar-energi-i-fjor/yy33j>
- 63 Norges Bank Investment Management (2024) Høyeste kroneavkastning noensinne. Hentet fra <https://www.nbim.no/no/oljefondet/nyheter/2024/hoyeste-kroneavkastning-noensinne>
- 64 United Nations Framework Convention on Climate Change, Outcome of the first global stocktake, cop28. Hentet fra: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cma5_auv_4_gst.pdf
- Parisavtalens artikkel 2C, hentet fra: https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf
- 65 The Sustainable Development Report. Norway. Hentet fra: <https://dashboards.sdgindex.org/profiles/norway>
- 66 Ibid.
- 67 NRK (2024) Klimaorganisasjoner vant mot staten: – Klimaet har vunnet en knusende seier. Hentet fra: <https://www.nrk.no/norge/klimaorganisasjoner-vant-mot-staten--klimaet-har-vunnet-en-knusende-seier-1.16722602>
- Greenpeace (2024) *Det nye klimasøksmålet: Dokumenter fra Oslo tingrett*. Hentet fra: <https://www.greenpeace.org/norway/dokumenter-fra-oslo-tingrett/>
- 68 Klimautvalget 2025 (2023) Omstilling til lavutslipp, veivalg for klimapolitikken mot 2050. Hentet fra: <https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/sites/479/2023/10/Klimautvalget-2050.pdf>
- 69 Forskning (2020) – Vi var få i en endeløs villmark, nå er vi mange i en krypende natur. Hentet fra: <https://www.forskning.no/forbruk-klima-skog/vi-var-fa-i-en-endeløs-forskning>

[villmark-na-er-vi-mange-i-en-krypende-natur/1658518](https://www.wwf.no/dyr-og-natur/truede-arter/living-planet-report)

70 WWF (2022) WWFS RAPPORT OM NATURENS TIL-
STAND: LIVING PLANET REPORT. Hentet fra: <https://www.wwf.no/dyr-og-natur/truede-arter/living-planet-report>

71 Convention on Biological Diversity (2022) Final text of Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework available in all languages. Hentet fra: <https://prod.drupal.www.infra.cbd.int/sites/default/files/2022-12/221222-CBD-PressRelease-COP15-Final.pdf>

72 United Nations, Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Paris Agreement (2023) Outcome of the first global stocktake. Hentet fra: https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cma2023_L17_adv.pdf

73 International Monetary Fund (2022) GLOBAL INEQUALITIES. Hentet fra: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2022/03/Global-inequalities-Stanley>

74 International Monetary Fund. INCOME INEQUALITY INTRODUCTION TO INEQUALITY. Hentet fra: <https://www.imf.org/en/Topics/Inequality/introduction-to-inequality>

75 Oxfam (2024) Inequality Inc. Hentet fra: <https://www.oxfam.org/en/research/inequality-inc>

76 OECD Frequently Asked Questions. How would the two-pillar package make sure that MNEs pay their fair share of tax? Hentet fra: <https://www.oecd.org/tax/beps/faq/>

77 Finansdepartementet (2023) Norge vil innføre regler om skattlegging av multinasjonale konsern. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norge-vil-innfore-regler-om-skattlegging-av-multinasjonale-konsern/id3015877/>

78 Promotion of inclusive and effective international tax cooperation at the United Nations (2023) Hentet fra [N2335675.pdf \(un.org\)](https://www.un.org/N2335675.pdf)

79 Tax Justice Network (2023) "No" voters on UN tax reform enable 75% of global tax abuse Hentet fra: <https://taxjustice.net/press/no-voters-on-un-tax-reform-enable-75-of-global-tax-abuse/>

80 Panorama nyheter (2023) Flertallet av FNs medlemmer stemte for global skattekonvensjon – men ikke Norge. Hentet fra: <https://www.panoramanyheter.no/fn-skatt-okonomi/flertallet-av-fns-medlemmer-stemte-for-global-skattekonvensjon-men-ikke-norge-1/352292>

81 UN Web TV (2023) Press Conference: Chair of the African Group H. E. Dr. Chola Milambo. Hentet fra: [Press Conference: Chair of the African Group, H.E. Dr. Chola Milambo | UN Web TV](https://www.unwebtv.org/press-conference/chair-of-the-african-group-h-e-dr-chola-milambo)

82 Financial Times (2023) Developing countries and Europe in dispute over global tax role for UN. Hentet fra: <https://www.ft.com/content/552052ab-8650-44b3-a4d2-6affca339132>

83 Utenriksdepartementet (2023) Internasjonalt skattesamarbeid i FN (pressemelding). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/internasjonalt-skattesamarbeid-i-fn/id3015410/>

84 Debt Service Watch (2023) DEBT SERVICE WATCH: THE WORST DEBT CRISIS EVER. Hentet fra: <https://afrodad.org/debt-service-watch-the-worst-debt-crisis-ever/>

85 Oxfam (2023) World's poorest countries to slash public spending by more than \$220 billion in face of crushing debt. Hentet fra: <https://www.oxfam.org/en/press-releases/worlds-poorest-countries-slash-public-spending-more-220-billion-face-crushing-debt>

86 Debt Service Watch (2023) DEBT SERVICE WATCH: THE WORST DEBT CRISIS EVER. Hentet fra: <https://afrodad.org/debt-service-watch-the-worst-debt-crisis-ever/>

87 V-dem Institute (2023) DEMOCRACY REPORT 2023 Defiance in the Face of Autocratization. Hentet fra: https://www.v-dem.net/documents/30/V-dem_democracyreport2023

[highres.pdf](https://www.civicus.org/index.php/state-of-civil-society-report-2023)

88 CIVICUS (2023) 2023 State of Civil Society Report. Hentet fra: <https://civicus.org/index.php/state-of-civil-society-report-2023>

89 Human Rights Watch (2023) Meta: Systemic Censorship of Palestine Content. Hentet fra: <https://www.hrw.org/news/2023/12/20/meta-systemic-censorship-palestine-content>

90 CIVICUS (2023) 2023 State of Civil Society Report. Hentet fra: <https://civicus.org/index.php/state-of-civil-society-report-2023>

91 Ibid.

92 United Nations Department of Economic and Social Affairs (2021) Trust in public institutions: Trends and implications for economic security. Hentet fra: <https://www.un.org/development/desa/dspd/2021/07/trust-public-institutions/>

93 Amnesty International (2023) Report 2022/23: The state of the world's human rights - Amnesty International. Hentet fra: <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/5670/2023/en/>

94 European Commission. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations. Hentet fra: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/what/humanitarian-aid/localisation_en

95 Think Global Health (2022) The Devastating Use of Sexual Violence as a Weapon of War. Hentet fra: <https://www.thinkglobalhealth.org/article/devastating-use-sexual-violence-weapon-war>

96 Verdens Helseorganisasjon (2023) Female genital mutilation. Hentet fra: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/female-genital-mutilation>

97 30 prosent av alle kvinner over 15 år.

98 UN Women, Facts and figures: Ending violence against women. Hentet fra: <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>

99 OHCHR (2023) Global and regional experts call for united efforts to preserve hard-fought gains for women's rights. Hentet fra: <https://www.ohchr.org/en/statements/2023/03/global-and-regional-experts-call-united-efforts-preserve-hard-fought-gains>

100 Utenriksdepartementet (2023) En rettferdig verden er en likestilt verden. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/807b40290fe54663ae1bca5fafae1218/no/pdfs/kvinner-rettigheter-og-kjonnslikestilling.pdf>

101 Norwegian Ministry of Foreign Affairs. Norwegian guidelines for sexual and reproductive health and rights. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/daaf87fe8aab-47f18636e7dcb98c9511/srhr_veileder.pdf

102 Utenriksdepartementet (2023) Veileder for utenrikstjenestens arbeid med tros- og livssynsfrihet. Hentet fra: [Veileder for utenrikstjenestens arbeid med tros- og livssynsfrihet \(regjeringen.no\)](https://www.regjeringen.no/contentassets/daaf87fe8aab-47f18636e7dcb98c9511/srhr_veileder.pdf)

103 Under Nairobi Summit i 2019 ga Norge forpliktelser om støtte til seksuell- og reproduktiv helse og rettigheter: 9,6 milliarder kroner i perioden 2020-2025 til SRHR, 760 millioner kroner for perioden 2020-2023 for å eliminere skadelige skikker, 1 milliard kroner i perioden 2019-2021 til beskyttelse mot seksuell og kjønnsbasert vold, og å øke andelen bilateral bistand som har kvinners rettigheter og likestilling som hoved- eller delmål fra 33 prosent til 50 prosent.

104 FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (2023) Progress on the Sustainable Development Goals. The Gender Snapshot 2023. Hentet fra: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-09/progress-on-the-sustainable-development-goals-the-gender-snapshot-2023-en.pdf>

REDDE LIV OG KREVE RETTFERDIGHET

Kirkens Nødhjelp er en norsk bistandsorganisasjon som jobber i over 30 land, med nødhjelp, langsiktig utviklingsarbeid og politisk påvirkning. Vi jobber med ulike temaer, som blant annet kjønnsbasert vold, klimarettferdighet, fredsbygging og vann, sanitær og hygiene - for å skape en mer rettferdig verden.

Kirkens Nødhjelp er medlem av ACT Alliance, en av verdens største humanitære koalisjoner, og vi jobber tett sammen med lokale organisasjoner.

KIRKENS NØDHJELP
actalliance